

AKADEMIA SZTABU GENERALNEGO
im. Generała Broni Karola Świerczewskiego

ODDZIAŁ WOJSK OPK I LOTNICTWA
KATEDRA WOJSK OPK

00 24760
01000000

Egz. Nr 1

płk doc. dr Jan UCHAŃSKI

SZTUKA OPERACYJNA WOJSK OPK
(Skrypt)

WARSZAWA

WRZESIEŃ

1971

ARCHIWUM
BIBLIOTEKI SZKOLENIOWEJ
KATEDRY WOJSK OPK
im. gen. br. k. Świerczewskiego

20/4
036591

AKADEMIA SZTABU GENERALNEGO
im. Generała Broni Karola Świerczewskiego

ODDZIAŁ WOJSK OPK I LOTNICTWA
KATEDRA WOJSK OPK

00 247700
01/00/000000

Egz. Nr 1

plk doc. dr Jan UCHAŃSKI

SZTUKA OPERACYJNA WOJSK OPK
(Skrypt)

WARSZAWA

WRZESIEŃ

1971

ARCHIWUM
BIBLIOTEKI SZKOLENIOWEJ
KADRETI WYŻSZEJ
im. gen. broni Karola Świerczewskiego

20/1
036591

AKADEMIA SZTABU GENERALNEGO
im. Generała Broni Karola Świerczewskiego

Smul. prot. 1267- /

ODDZIAŁ WOJSK OPK I LOTNICTWA
KATEDRA WOJSK OPK

„ZATWIERDZAM”
KOMENDANT
AKADEMII SZTABU GENERALNEGO
im. Generała Broni Karola Świerczewskiego

Gen. dyw. Adam CZAPLEWSKI

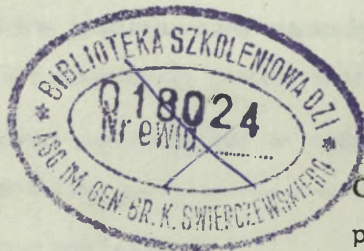
T A J N E

Egz. Nr 1

plk doc. dr Jan UCHAŃSKI

SZTUKA OPERACYJNA WOJSK OPK

(Skrypt)

Komendant
Oddziału Wojsk OPK i Lotnictwa
plk prof. Remigiusz WOJTOWICZ

WARSZAWA

WRZESIEŃ

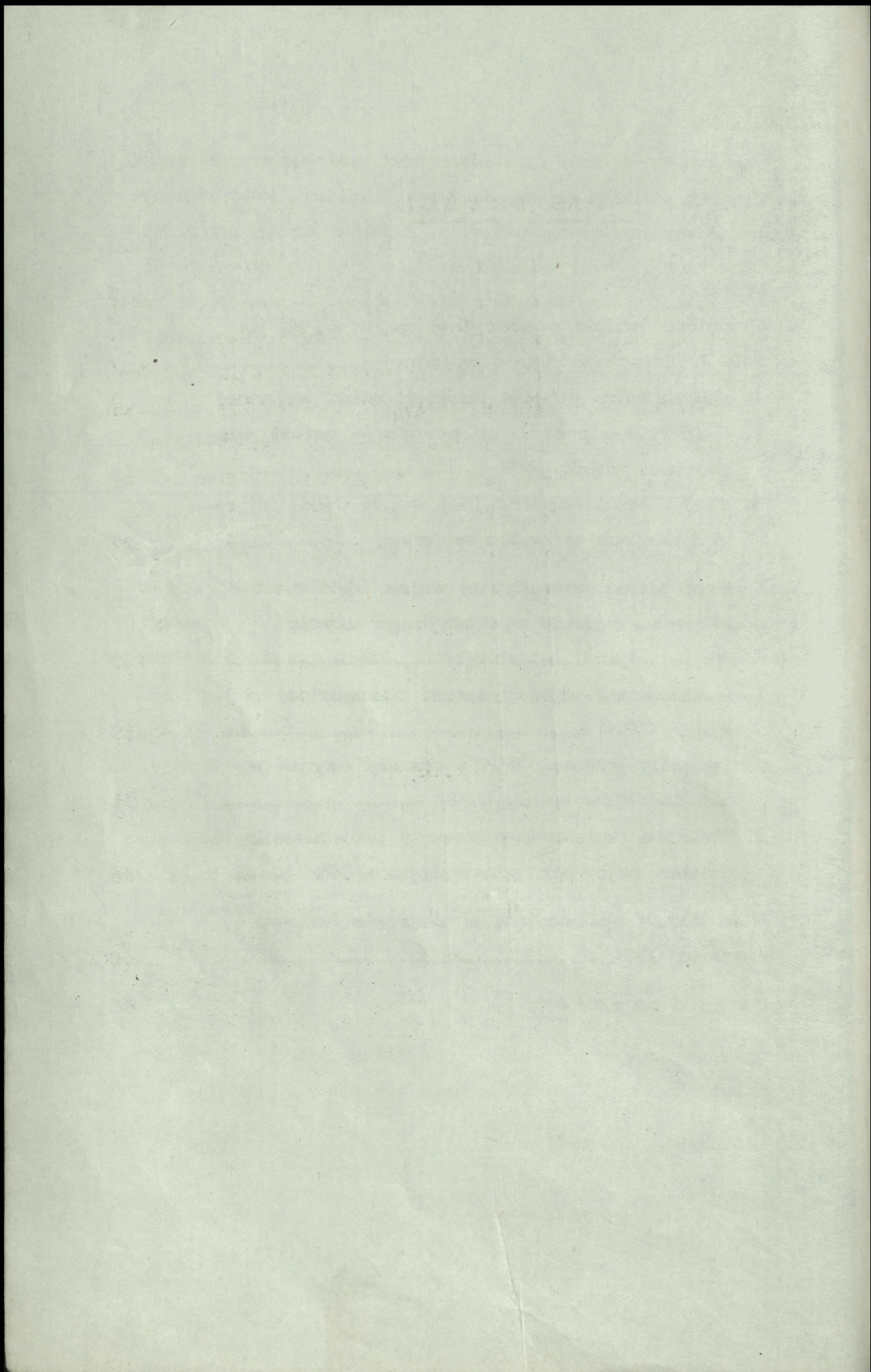
1971

ARCHIWUM
BIBLIOTEKI SZKOLENIOWEJ
AKADEMII SZTABU GENERALNEGO
im. gen. broni Karola Świerczewskiego

036591

SPIS TREŚCI

	Str.
Wstęp	5
I. Przedmiot sztuki operacyjnej wojsk OPK, jej rola i miejsce w nauce wojennej	7
1. Podstawowe pojęcia nauki i sztuki wojennej	7
2. Obiektywne przesłanki powstania sztuki ope- racyjnej wojsk OPK	14
3. Treść sztuki operacyjnej wojsk OPK, jej ro- la i miejsce w nauce wojennej	27
II. Rozwój sztuki operacyjnej wojsk OPK oraz podstawowe zasady operacyjnego użycia wojsk	33
1. Podstawowe zasady sztuki operacyjnej wojsk OPK	33
2. Jednolity system OPK i zasady użycia w nim rodzajów wojsk OPK	51
3. Niektóre podstawowe zasady prowadzenia działań bojowych przez wojska OPK	58
III. Rola sztuki operacyjnej w zakresie budowy systemu OPK	66
Zakończenie	68

WSTĘP

Burzliwy rozwój środków walki, zwłaszcza rakiet /w tym również statków kosmicznych/ i lotnictwa, jako głównych nosicieli broni masowego rażenia, a także aparatury radioelektronicznej, wywarł zdecydowany wpływ na charakter i sposoby prowadzenia współczesnej wojny. W rezultacie uległy poważnym zmianom zasady sztuki wojennej, uważane przez długi okres czasu za niewzruszone kanony. Pojawienie się rakiet balistycznych i lotnictwa odrzutowego o dużym zasięgu działania oraz statków kosmicznych, umożliwia stronom walczącym wykonanie uderzenia na każdy obiekt w dowolnym punkcie naszego globu. Dlatego też obroną powietrzną w najszerszym pojęciu /przeciwlotnicza, przeciwrakietowa i przeciwkosmiczna/ zostały objęte całe obszary, nie tylko poszczególnych państw ale i kontynentów. Powstały nowe rodzaje wojsk i sił zbrojnych, które zajmują czołowe miejsce we współczesnej strategii. Rozwój i przeobrażenia w sztuce wojennej na obecnym etapie są związane ściśle z najnowszą bronią - bronią masowego rażenia. W związku z tym powstały nowe dziedziny i działy strategii, sztuki operacyjnej i taktyki, które w nie tak dawnej przeszłości, albo w ogóle nie istniały, albo znajdowały się w stanie zalążkowym. Do takich należy zaliczyć między innymi powstanie sztuki operacyjnej wojsk OPK, jako nowego działu sztuki operacyjnej w ogóle.

W danym skrypcie są przedstawione węzłowe problemy rozwiązywane przez sztukę operacyjną wojsk OPK na współczesnym etapie rozwoju nauk i sztuki wojennej.

I. PRZEDMIOT SZTUKI OPERACYJNEJ WOJSK OPK, JEJ ROLA I MIEJSCE W NAUCE WOJENNEJ

1. Podstawowe pojęcia nauki i sztuki wojennej

Właściwe zrozumienie istoty i treści oraz celów i zadań sztuki operacyjnej wojsk OPK uwarunkowane jest znajomością ogólnych zasad nauki i sztuki wojennej. W tym właśnie celu wydaje się wskazane podanie w sposób skrótowy podstawowych pojęć nauki i sztuki wojennej.

Zastanówmy się zatem - co to jest nauka wojenna, jaką problematyką się ona zajmuje. Obecnie spotykamy się z różnym definiowaniem nauki wojennej. Mała Encyklopedia Wojskowa, tom II, Wydawnictwo MON, Warszawa 1970 r. wydanie I, str. 386 określa naukę wojenną jako "naukę o istocie wojny, słach i środkach jej prowadzenia, wzajemnym związku i uwarunkowaniu zjawisk i sposobach przygotowania i prowadzenia wojny w konkretnych warunkach historycznych". Wielka Encyklopedia Radziecka, tom VII, str. 406 określa naukę wojenną jako "system wiedzy o prawach wojny, sposobach jej przygotowania i prowadzenia w konkretnych warunkach historycznych". W książce "O sowieckiej wojennej nauce", str. 69 podaje się: "nauka wojenna - jest to nazwa przyjęta współcześnie na określenie różnych gałęzi wiedzy, których przedmiotem jest badanie zjawisk /problemów/ związanych z wojną oraz problemów jej przygotowania i prowadzenia w konkretnych warunkach historycznych".

Przytoczone wyżej definicje nauki wojennej są do siebie podobne i nie zmieniając ich treści, można je przedstawić w sposób jeszcze bardziej uogólniony, a mianowicie:

5

nauka wojenna - jest to zespół dyscyplin wojskowych, objętych jednolitym systemem wiedzy, dla których przedmiotem badań są zjawiska wojny. Nauka wojenna jako zespół dyscyplin wojskowych: ogólna teoria walki, sztuka wojenna, ekonomika wojenna, historia wojen i sztuki wojennej, geografia wojenna, wojskowe dyscypliny techniczne i inne jest pojęciem uogólniającym dla tych dyscyplin /~~nauk~~ - rys. 1/. W związku z tym nie jest ona odrębną dyscypliną nauczania wojskowego, lecz zbiorem różnorodnych dyscyplin /~~nauk~~/ wojskowych.

Różnorodność i skomplikowany charakter zjawisk współczesnej wojny wskazuje na konieczność ścisłego i dokładnego sklasyfikowania dyscyplin wojskowych, to jest oznaczenia dla każdego z nich, miejsca jakie zajmuje w systemie nauki wojennej. U podstaw tych klasyfikacji znajdują się z jednej strony teoretyczne zasady prowadzenia działań wojennych /bojowych/, zaś z drugiej strony rodzaje sił zbrojnych i wojsk. Badaniem wojny w jej aspekcie polityczno-społecznym zajmują się: ogólna teoria walki, socjologia wojska i socjologia wojny oraz psychologia wojskowa, a w aspekcie ekonomicznym - ekonomika wojenna. Badaniem militarnej strony wojny zajmuje się głównie sztuka wojenna.

Nauka wojenna jako teoria i zespół dyscyplin wojskowych bada prawidłowość zjawisk wojennych, wyjaśnia zachodzące między nimi związki przyczynowo-skutkowe, zależność wyników działań bojowych od środków walki oraz od warunków, w jakich te działania są prowadzone. W oparciu o obiektywne prawa rządzące zasadami walki zbrojnej nauka wojenna precyzuje wnioski i zalecenia odnośnie wszystkich zagadnień związanych z rozbudową potencjału wojennego, a także określa niezbędne warunki pomyślnego rozstrzygnięcia celów wojny oraz sposoby i formy działań bojowych.

Wyniki badań i zalecenia nauk wojennej są w istocie rzeczy źródłem powstawania doktryn wojennych, nowych typów uzbrojenia, struktur organizacyjnych wojska, różnego rodzaju regulaminów i Instrukcji, ujmujących konkretne zasady organizacji i prowadzenia działań wojennych /bojowych/, obowiązujących wojska w danym okresie.

Nie ulega wątpliwości, że najważniejszym zadaniem nauki wojennej jest sformułowanie naukowo uzasadnionych wniosków dla doktryny wojennej państwa /koalicji/, jako oficjalnego polityczno-militarnego poglądu na sprawy przyszłej wojny.

Między nauką wojenną i doktryną wojenną istnieje więc ścisła zależność dialektyczna. Im wszechstronniej doktryna wojenna uwzględni wnioski formułowane przez naukę wojenną, to tym bardziej odpowiada ona wymaganiom rzeczywistości. I na odwrót, im mniej korzysta z wniosków nauki wojennej, tym więcej w niej elementów subiektywizmu i sprzeczności z realną rzeczywistością.

Widzimy więc aktywne oddziaływanie nauki wojennej na doktrynę wojenną, która z kolei nie zachowuje się pasywnie w stosunku do nauki wojennej, lecz wpływa na nią odwrotnie. Doktryna stawia przed nauką wojenną określone zadania w postaci wymagań państwowych, koncentruje jej uwagę na teoretycznym rozwiązaniu głównych problemów dotyczących sił zbrojnych i wojny.

Zachodzi wobec tego pytanie, co to jest doktryna wojenna. Najogólniej można stwierdzić, że doktryna wojenna, to system naukowo uzasadnionych poglądów państwa na: charakter i właściwości przyszłej wojny oraz sposób jej prowadzenia, stosunek państwa do wojny, przygotowanie kraju do wojny pod względem militarnym, ekonomicznym i moralnym.

4

Doktrynę wojenną rozpracowuje polityczne i wojskowe kierownictwo państwa. W ostateczności jest ona odzwierciedleniem socjalno-ekonomicznych, politycznych, geograficznych, historycznych i innych właściwości kraju oraz jego wewnętrznej i zewnętrznej polityki. W istocie rzeczy doktryna wojenna ma charakter klasowy i służy politycznym celom państwa.

Wśród dyscyplin nauki wojennej wiodącą jest teoria sztuki wojennej, bowiem ona nadaje im kierunki badań, nakreśla zadania, uzasadnia najbardziej efektywne sposoby i formy prowadzenia walki zbrojnej, jako dwustronnego procesu o różnej skali. W skład teorii sztuki wojennej wchodzi: strategia, sztuka operacyjna i taktyka. Są więc one działami sztuki wojennej i posiadają swój własny przedmiot badań: strategia - przygotowanie i prowadzenie wojny; sztuka operacyjna - przygotowanie i prowadzenie operacji /kampanii/; taktyka - przygotowanie i prowadzenie walki.

Sztuka operacyjna jest więc odrębną dziedziną sztuki wojennej i jednocześnie pośrednim szczeblem między strategią i taktyką. Sztuka operacyjna, na równi ze strategią i taktyką, posiada olbrzymie znaczenie w zakresie wykrywania i praktycznego zastosowania praw rządzących w walce zbrojnej. Połączone użycie rodzajów sił zbrojnych wymaga rozwijania zarówno ogólnej teorii sztuki operacyjnej, jak i teorii sztuki operacyjnej poszczególnych rodzajów sił zbrojnych.

Obecnie w zakresie sztuki operacyjnej nagromadziło się sporo różnych, często kontrowersyjnych opinii i poglądów. Niektórzy twierdzą wprost, że sztuka operacyjna, zwłaszcza w warunkach wojny jądrowej, straciła na aktualności. Widzą oni zbyt mały margines zainteresowań sztuki operacyjnej w przedziale między strategią i taktyką.

Chaos w poglądach na sztukę operacyjną na Zachodzie pogłębia fakt, że nie ma tam pojęcia "sztuka operacyjna" w terminologii sztuki wojennej. W zasadzie uznawane są tam poglądy Clausewitza, według których: - "Taktyka jest nauką o użyciu sił zbrojnych w bitwie, a strategia nauką o użyciu bitew dla celów wojny". /Gen. Carl von Clausewitz "O wojnie", wydanie MON, Warszawa 1958 r., str. 85/.

Należy mieć na uwadze, że w maszynowym okresie wojen, kiedy powstały masowe armie, a fronty liczą tysiące kilometrów, teoria Clausewitza nie w pełni odpowiada nowym warunkom prowadzenia działań wojennych. Jest ona teorią przestarzałą nie tylko dla dzisiejszych warunków, lecz była przestarzałą dla okresu I wojny światowej, kiedy to pojawiły się takie związki operacyjne, jak fronty i grupy frontów. W okresie po I wojnie światowej powstały armie lotnicze i floty powietrzne, a w obronie powietrznej kraju - armie, okręgi i fronty. Istnienie wyższych związków operacyjnych obecnie jest już zjawiskiem powszechnym. Dlatego też powstała konieczność stworzenia oddzielnego, pośredniego ogniwa teorii i praktyki, łączącego /niejako spinającego/ strategię i taktykę.

Na Zachodzie podziału sztuki wojennej dokonano w nieco odmienny sposób niż u nas, a mianowicie, podzielono ją na: strategię, małą strategię i taktykę lub na strategię, dużą taktykę i taktykę.

Mała strategia i duża taktyka są jak gdyby odpowiednikiem pojęcia "sztuki operacyjnej".

Niemcy zamiast małej strategii lub dużej taktyki wprowadzili pojęcie: "działania operacyjne" /die operative Führung/. Podobnie zresztą jak w Wojsku Polskim do 1939 r.

9

obowiązywał podział sztuki wojennej na strategię, działania operacyjne i taktykę^{x/}.

Obok pojęć "małej strategii" lub "dużej taktyki" i działań operacyjnych, które są najczęściej używane, pojawia się nowe pojęcie lansowane obecnie w armii francuskiej i używane w armii zachodnioniemieckiej - "strategia operacyjna".

Ponadto, ostatnio w armiach zachodnich za dodatkową część składową sztuki wojennej uznano logistykę, jako naukę o ruchach i zaopatrzeniu.

Jedynie tylko w Związku Radzieckim od połowy lat dwudziestych ustalono jasno i niedwuznacznie pojęcie "sztuki operacyjnej" jako pośredniej części składowej sztuki wojennej, łączącej strategię i taktykę^{xx/}.

Warunki dziś na tyle się zmieniły, że nie można twierdzić, iż strategia powinna bezpośrednio kierować taktyką różnych rodzajów sił zbrojnych, wojsk i służb, zwłaszcza gdy uwzględnimy zakres i zadania współczesnej strategii, jako teorii i praktyki przygotowania i prowadzenia wojny. Nieślusne byłoby również twierdzenie, że taktyka jednego rodzaju wojsk jest predystynowana do kierowania lub korygowania taktyki innego rodzaju wojsk. Jest to nie do przyjęcia tym bardziej we współczesnych warunkach, kiedy wymagana jest koordynacja wysiłków różnych rodzajów wojsk, służb i sił zbrojnych dla osiągnięcia konkretnych, najczęściej wspólnych celów operacyjno-taktycznych lub operacyjnych.

x/ 1. C.A.W., GISZ, 7.575/2 L.dz. 145/GISZ z 21.10.1927 r.

2. St. Mossor, "Sztuka wojenna w warunkach nowoczesnej wojny", wydanie II, 1945 r., str. 175.

xx/ J. Mariewskij, "Powstanie i rozwój teorii sztuki operacyjnej 1918-1938", Biuletyn Inf. WIH nr 5/62, s. 58-85.

Co zatem będziemy rozumieli przez pojęcie "sztuka operacyjna" we współczesnych warunkach? Wydaje się, że pod pojęciem "sztuka operacyjna" należy obecnie rozumieć teorie i praktykę planowania, przygotowania i prowadzenia zarówno samodzielnych, jak i wspólnych operacji przez związki operacyjne różnych rodzajów sił zbrojnych, zmierzających do osiągnięcia operacyjnych lub bliższych strategicznych celów wojny na danym teatrze działań wojennych /kierunku operacyjnym lub strategicznym danego TDW/.

Sztuka operacyjna zajmuje się więc z jednej strony problematyką związaną z teorią współczesnych operacji, z drugiej zaś - praktyczną realizacją założeń teoretycznych. Można wobec tego stwierdzić, że sztuka operacyjna jest nauką i sztuką przygotowania i prowadzenia operacji.

Co zatem różni sztukę operacyjną od strategii i taktyki? Otóż różnią ją przede wszystkim:

- cele działania i konkretne zadania;
- siły przeznaczone do działania /podstawowym szczeblem będą związki operacyjne i wyższe związki operacyjne, a niekiedy kilka związków taktycznych, najczęściej różnych rodzajów wojsk, przeznaczonych do osiągnięcia konkretnego celu operacyjnego/;
- przestrzeń i czas działania.

Dlatego też o sztuce operacyjnej danego rodzaju sił zbrojnych można mówić wówczas, gdy równocześnie są spełniane warunki zarówno co do celu i sił przeznaczonych do jego osiągnięcia, jak też przestrzeni i czasu działania.

W epoce broni jądrowej i nieograniczonych możliwości współczesnych ośrodków jej przenoszenia /statki kosmiczne, rakiety balistyczne, samoloty/ trudno jest dokładnie ustalić

M

skalę zjawisk, odnoszących się do pojęć operacyjnych i strategicznych. Nie ulega chyba wątpliwości, że zmasowane użycie broni jądrowej będzie połączone z osiąganiem celów strategicznych w niezwykle krótkim czasie. Ogólnie rzecz biorąc należy stwierdzić, że w warunkach wojny jądrowej, pomimo zachowania poszczególnych działów sztuki wojennej: strategii, sztuki operacyjnej i taktyki, to jednak ich treść i skala działania niewspółmiernie wzrastają. Wynika to oczywiście z niszczycielskiej siły działania broni jądrowej i możliwości współczesnych środków jej przenoszenia.

2. Obiektywne przesłanki powstania sztuki operacyjnej wojsk OPK

Powstanie sztuki operacyjnej wojsk OPK jest ściśle związane z liczebnym i jakościowym rozwojem zarówno środków napadu powietrznego, jak i środków obrony powietrznej. Jednym z istotnych czynników determinujących powstawanie i rozwój sztuki operacyjnej wojsk OPK były również w poszczególnych państwach poglądy doktrynalne na sposoby likwidacji, bądź tylko zmniejszenia, stopnia zagrożenia z powietrza.

W okresie I wojny światowej samolot bojowy miał stosunkowo mały zasięg działania, mały udźwig ładunku bojowego, nie posiadał należytego wyposażenia radioelektronicznego i nawigacyjnego. Stąd też jego użycie było ograniczone zazwyczaj do prowadzenia rozpoznania i zwalczania obiektów na polu walki. Tylko w sporadycznych wypadkach można odnotować uderzenia lotnictwa na obiekty głębokiego zaplecza kraju, na przykład, uderzenia na Paryż i Londyn. Mimo że działania lotnicze nie wywarły istotnego wpływu na walkę

wojak lądowych i funkcjonowanie zaplecza, to jednak z lotnictwem wiązano wielkie nadzieje. Wielu teoretyków i ekspertów wojskowych nadzwyczaj wysoko oceniło rolę lotnictwa w przyszłych wojnach, przypisując mu nawet cechy wszechpotężnego i decydującego rodzaju broni. Wymownym faktem jest stwierdzenie komisji, której przewodniczył gen. SMITS w 1917 r.: "O ile to można dzisiaj przewidzieć, przyszłe ich /sił lotniczych/ samodzielne użycie w wojnie nie będzie miało absolutnie żadnych ograniczeń. Być może bliski jest dzień, gdy operacje powietrzne, pustosząc kraj nieprzyjacielski i niszcząc jego ośrodki przemysłowe i ludność na wielką skalę, staną się podstawowymi działaniami wojennymi, dawne zaś operacje lądowe i morskie - operacjami drugorzędnymi, podporządkowanymi operacjom powietrznym".

Do takich wniosków dochodzono już na rok przed końcem I wojny światowej, pomimo że wykonywane wówczas przez lotnictwo zadania miały charakter taktyczny.

W tym czasie obrona przeciwlotnicza wyposażona była w prymitywne środki walki i ograniczała się głównie do osłony walczących wojsk na polu walki. Prawie zupełny brak odpowiednich środków łączności radiowej i środków wykrywania celów powietrznych zmuszał do organizacji obrony przeciwlotniczej bezpośrednio wokół obiektu. Do bezpośredniej obrony przeciwlotniczej konkretnego obiektu wykorzystywano obok naziemnych środków walki /artyleria przeciwlotnicza, broń strzelecka, balony zaporowe i reflektory/ również najbardziej manewrowy środek - samolot myśliwski.

W okresie międzywojennym, w niezwykle szybkim tempie zaczęto ujawniać wprost nieograniczone potencjalne możliwości samolotu bojowego, zwłaszcza takie, jak: udźwig

13

ładunku bojowego, zasięg działania, prędkość i wysokość lotu. W związku z tym na zniszczenie z powietrza narażone zostały również obiekty głębokiego zaplecza, przeważnie o znaczeniu polityczno-ekonomicznym i wojskowo-strategicznym. Ten fakt zostaje szybko wykorzystany przez teoretyków wojskowych. Powstają w tym czasie nowe teorie, lansujące szeroki rozwój lotnictwa i prowadzenie wojen powietrznych. Szeroki rozgłos zyskała wówczas teoria wojny powietrznej, głoszona przez włoskiego generała Giulia DOUHETA w 1921 r., w książce pod tytułem: "Panowanie w powietrzu". Teorię swą DOUHET opracował w oparciu o twierdzenie, że za pomocą silnego lotnictwa bombardującego można łatwo i w krótkim czasie wygrać wojnę, wobec tego należy przede wszystkim rozwijać lotnictwo, nie troszcząc się wcale o inne rodzaje sił zbrojnych.

Badając ten problem DOUHET jednostronnie przejaśkrawił możliwości lotnictwa bombowego, pomniejszając jednocześnie rolę innych rodzajów sił zbrojnych i wojsk. Niemniej jednak poglądy DOUHETA wywarły niemały wpływ zarówno na rozwój lotnictwa, jak i na rozwój obrony powietrznej. DOUHET w sposób absolutny negował obronę powietrzną. Uważał, że tylko działania ofensywne lotnictwa zadecydują o sukcesach w przyszłej wojnie. Walkę o panowanie w powietrzu widział tylko jako niszczenie lotnictwa przeciwnika na lotniskach. W związku z tym odrzucał całkowicie koncepcję użycia samolotu do działań obronnych i nie widział też celu i sensu rozbudowy naziemnych środków obrony powietrznej. Ubolewał, że w I wojnie światowej zwracano tak wiele uwagi na pojedynki samolotów myśliwskich, co w znacznej mierze należało przypisać ówczesnym możliwościom te-

chnicznym, przy których jakieś usprawnienie samolotu myśliwskiego dawało którejs ze stron przewagę w powietrzu.

Błędy DOUHETA w ocenie znaczenia obrony powietrznej w przyszłej wojnie były konsekwencją emocjonalnego przejawiania możliwości zaczepnych środków walki i sprowadzania po prostu do zera możliwości bojowych defensywnych środków wojny powietrznej. Przykładem tendencyjnego pomniejszania możliwości bojowych środków obrony powietrznej mogą posłużyć następujące stwierdzenia: "Eskadry obronne, jeżeli w chwili pojawienia się nieprzyjaciela nie znajdowały się w powietrzu /a pozostawać bez przerwy w powietrzu nie mogły/, rzadko tylko zdołały wystartować w porę, pomimo niezwykle skomplikowanej organizacji powiadamiania i łączności. Artyleria strzelała, lecz trafienia jej były dziełem przypadku, podobnie jak trafienie pociskiem karabinowym jaskółki w locie. Samochodowa artyleria przeciwlotnicza, pędząc drogami goniła krążące swobodnie w powietrzu samoloty, upodabniając się do rowerzysty, usiłującego dopędzić gołębia pocztowego Ileż to armat z paszczami wyszczerzonymi na niebo stało przez długie miesiące, a nawet lata, w denerwującym wyczekiwaniu nieprzyjaciela? Ileż to samolotów obrony powietrznej absorbowoło ludzi i środki materialne, nie mając ani razu okazji do podjęcia nawet próby działań obronnych?"^{x/}

W rzeczywistości efekty działalności bojowej wojsk obrony powietrznej w okresie pierwszej wojny światowej wyglądały zupełnie inaczej. Łączne straty lotnictwa państw uczestniczących w tej wojnie na zachodnim TDW wyniosły około

x/ GIULIO DOUHET, "Panowanie w powietrzu", Wydawnictwo MON, Warszawa 1965 r., str. 31.

15
10420 zestrzelonych samolotów, z czego na lotnictwo myśliw-
skie przypadło 8073 zestrzelenia /77,5%/, a na artylerię plot
i PKM - 2347 zestrzeleni /22,5%^x/.

DOUHET w swych rozważaniach nie uwzględnił jednej
generalnej prawidłowości w rozwoju środków ataku i obrony.
Historia i obecne doświadczenia wskazują, że w dziedzinie
wojskowej prace naukowo-badawcze zmlerzają zawsze w
dwóch kierunkach: szukając środka ataku, poszukuje się
równocześnie środka obrony przed nim. Jednak w rozwoju
pierwszeństwo posiada zawsze środek ataku. Przy czym dą-
ży się, aby był on "bronią absolutną", bronią, przed którą
nie będzie obrony.

W tamtych czasach wydawało się DOUHETOWI, że ta-
ką "absolutną bronią" ataku będzie samolot bombardujący, tak,
jak nam do niedawna - rakietą balistyczna czy statek kosmi-
czny. Życie wykazuje jednak zupełnie co innego, a mianowicie,
że zdobywanie przewagi przez środki obrony nad środka-
mi ataku, to tylko kwestia czasu. Przykładem tej prawidłó-
wości jest kapitulacja dotychczasowego strategicznego samo-
lotu bombowego przed współczesnymi środkami obrony powie-
trznej. Nawet wysokiej klasy i wielka nadzieja lotnictwa stra-
tegicznego Stanów Zjednoczonych samolot B-58 został ostat-
nio całkowicie wycofany z uzbrojenia. Nie doszło również do
seryjnej produkcji superstrategicznego samolotu bombowego
B-70. Kończą obecnie swój żywot amerykańskie samoloty
B-52 i angielskie typu "V".

W okresie międzywojennym obserwujemy już poważny
rozwój środków obrony powietrznej. Wzrasta zasięg i siła og-

x/ B.S.E. Awiacja.

nia artylerii przeciwlotniczej, wzrastają możliwości bojowe lotnictwa myśliwskiego, pojawiają się coraz doskonalsze środki łączności radłowej, a nawet są już dokonywane pierwsze próby ze środkami radiolokacyjnymi.

Burzliwy rozwój lotnictwa bombowego w ostatnich latach przed wybuchem II wojny światowej stał się bezpośrednią przyczyną niepokoju rządów wielu krajów, zwłaszcza prowadzących politykę pokojową, o losy swych miast i ludności. W Polsce, prawie w każdym mieście istniały organizacje LOPP /Liga Obrony Powietrznej i Przeciwgazowej/, których naczelnym zadaniem było przygotowanie ludności do samoobrony przed atakami z powietrza, jak również zbieranie pieniędzy na zakup broni przeciwlotniczej.

Obrona powietrzna już przed II wojną światową rozprzestrzenia się na całe obszary państw europejskich i powstają pierwsze załączki ujęcia jej w jednolity system. Jednak ówczesne środki walki i dowodzenia pozwalały na organizację tylko obrony bezpośredniej wokół obiektu /obiektovej/ bez współdziałania między oddziałami /związkami/ broniącymi poszczególnych obiektów. Dowódcy obrony powietrznej poszczególnych obiektów lub małych rejonów w czasie odpiernania nalotów działali zwykle samodzielnie. Powstała w tym czasie taktyka wojsk OPK, która obejmowała problemy organizacji osłony poszczególnych typów obiektów oraz przygotowanie, zabezpieczenie i prowadzenie działań bojowych przez oddziały i związki taktyczne artylerii przeciwlotniczej i lotnictwa myśliwskiego.

Na podobnych zasadach opierało się użycie i dowodzenie wojskami OPK w II wojnie światowej. Z tym, że wydzielone siły i środki OPL do osłony dużych obiektów i

17

większych rejonów przemysłowych łączono już w jednolity system /klasycznym przykładem była obrona powietrzna Anglii i Moskwy/, opracowano metody współdziałania artylerii przeciwlotniczej z lotnictwem myśliwskim oraz na szeroką skalę zaczęto stosować manewr wojskami. Celem takiego manewru najczęściej było natychmiastowe skupienie wysiłku obrony powietrznej na głównych kierunkach operacyjno-powietrznych i przeciwko głównym siłom lotnictwa przeciwnika, biorącym udział w zmasowanym nalocie. Zmienia się więc charakter użycia i działań sił powietrznych. Walczące strony rozpoczęły przeprowadzać samodzielne operacje powietrzne w celu zniszczenia określonych obiektów w ograniczonym rejonie i czasie. Operacje takie dotyczyły wywalczenia panowania w powietrzu, izolacji rejonu działań bojowych, zniszczenia określonej gałęzi przemysłu wojennego itp.

Operacjom lotniczym trzeba było przeciwstawiać operacje wojsk OPK. Tak więc już wówczas zaczęły się ujawniać niektóre elementy sztuki operacyjnej wojsk OPK.

Obiektywnymi przesłankami działań operacyjnych w tym okresie były:

- po pierwsze, koncentracja znacznych sił obrony powietrznej do osłony ważniejszych ośrodków administracyjno-politycznych i przemysłowo-ekonomicznych;
- po drugie, siły i środki obrony powietrznej zarówno w obrębie obiektu, jak i całej strefie przypuszczalnych działań /strefie zagrożenia/ lotnictwa nieprzyjaciela były ugrupowywane według jednolitego planu, opracowanego przez wyższe dowództwa. W ten sposób stwarzano przesłanki do realizacji współdziałania wojsk obrony powietrznej, biorących udział w odpieraniu zmasowanego nalotu lotnictwa nieprzyjaciela;

- po trzecie, podporządkowywanie jednemu dowództwu wszystkich sił obrony powietrznej, broniących ważny obiekt lub rejon;
- po czwarte, wyposażenie wojsk w środki zapewniające wykonanie szybkiego manewru w obrębie bronionego obiektu lub rejonu, co umożliwiło koncentrację wysiłku przeciwko głównym siłom nieprzyjaciela powietrznego;
- po piąte, pojawienie się stacji radiolokacyjnych i wykorzystanie na szeroką skalę bardziej niezawodnych i dalekosiężnych radiowych środków dowodzenia zarówno w sieciach powietrznych, jak i naziemnych.

Decydującą rolę w organizowaniu jednolitego systemu OPK oraz w kształtowaniu się sztuki operacyjnej wojsk OPK odegrał niewątpliwie sprzęt radiolokacyjny.

Zapewnienie dowództwu OPK pełnego obrazu sytuacji powietrznej w całej strefie /rejonie/ obrony i ciągłej łączności z podwładnymi jednostkami pozwoliło organizować i realizować scentralizowane dowodzenie siłami i środkami według jednolitego zamiaru i planu działań z najwyższych szczebli.

Dzięki osiągnięciom w dziedzinie radiolokacji już w latach 1940 stworzono w Anglii specjalny system wczesnego wykrywania samolotów przeciwnika, powiadamiania aktywnych środków obrony powietrznej i innych obiektów oraz naprowadzenia samolotów myśliwskich na cele powietrzne. Należy podkreślić, że wprowadzenie do uzbrojenia i rozwinięcie wzdłuż wschodniego i południowego wybrzeża Anglii około 80 stacji radiolokacyjnych odbyło się przy zachowaniu ścisłej tajemnicy, co było wielkim zaskoczeniem dla lotnictwa hitlerowskiego.

19

W celu uzyskania przewagi nad przeciwnikiem w toku odpierania zmasowanych nalotów szeroko zaczęto stosować manewr lotnictwem myśliwskim, skupiając jego wysiłek tam, gdzie doraźnie wymagała tego sytuacja powietrzna. Tak było w obronie Anglii i Moskwy, w bitwach powietrznych na Kubaniu i pod Kurskiem.

Na przykład, do odparcia nalotów na Kursk w 1943 r. zaangażowano pułki lotnictwa myśliwskiego, które bazowały w promieniu 200 km. od Kurska. Szeroki manewr lotnictwem myśliwskim stosowało również dowództwo hitlerowskie podczas odpierania nalotów lotnictwa angloamerykańskiego, zwłaszcza w latach 1943-45.

Innymi słowy, lotnictwo myśliwskie zaczęło używać nie tylko do osłony głównego obiektu, lecz także do osłony wszystkich obiektów, znajdujących się w zasięgu oddziaływania samolotów myśliwskich. Tak więc powstały już wówczas tendencje użycia lotnictwa myśliwskiego do osłony całych obszarów.

Nie trudno zauważyć, że na kształtowanie się sztuki operacyjnej wojsk OPK zasadniczy wpływ wywierało lotnictwo myśliwskie, jako najbardziej manewrowy środek obrony powietrznej.

Działania wojsk OPK ZSRR w okresie II wojny światowej były prowadzone siłami związków taktycznych i operacyjnych w ścisłym współdziałaniu między nimi, a także we współdziałaniu z wojskami obrony powietrznej i lotnictwem myśliwskim frontów oraz Marynarki Wojennej.

W związku z tym w toku wojny zostały wypracowane podstawowe sposoby operacyjnego współdziałania wojsk OPK z innymi rodzajami wojsk i sił zbrojnych, zwłaszcza w zakresie rozpoznania nieprzyjaciela powietrznego i wzajemnego powiadomiania.

Jednakże w przeważającej większości wypadków działania bojowe wojsk OPK w II wojnie światowej nie wychodziły poza ramy działań o charakterze taktycznym. Środki obrony powietrznej cechowała w tym czasie niedostateczna skuteczność, w rezultacie wojska OPK rzadko osiągały sukcesy operacyjne, by zmusić przeciwnika do zaniechania rozpoczętej operacji lotniczej. Wyjątek stanowi obrona powietrzna Anglii i Moskwy, gdzie operacje lotnicze Niemiec były przez OP załamywane.

W okresie II wojny światowej nie było jednolitej struktury organizacyjnej OPK, a wojska OPK nie występowały jako rodzaj sił zbrojnych. Siły i środki obrony powietrznej w poszczególnych państwach wchodziły w skład sił powietrznych, bądź wojsk lądowych lub też były im tylko operacyjnie podporządkowywane.

Całością spraw obrony powietrznej w Polsce kierował powołany w 1937 r. Inspektor Obrony Powietrznej Państwa, podległy bezpośrednio Generalnemu Inspektorowi Sił Zbrojnych.

Poprzez dowódcę OPL w Ministerstwie Spraw Wojskowych podległy mu trzy pionki, tj.: OPK, OPL wojsk i OPL Marynarki Wojennej.

Na czas wojny IOPP /Inspektor Obrony Powietrznej Państwa/ stawał się Naczelnym Dowódcą lotnictwa i OPL, przyjmując w bezpośrednie podporządkowanie sprawy lotnictwa operacyjnego, OPL wojsk i Marynarki Wojennej oraz OPL obszarów operacyjnych armii, a ponadto pośrednio poprzez dowódcę OPK OK w MS Wojskowych /dotychczasowy dowódca OPL w MS Wojskowych/ sprawy OPK środkami naziemnymi, a poprzez dowódcę lotnictwa - środkami powietrznymi.

21

Zgodnie z przyjętą koncepcją dokonano podziału kraju na rejony, w granicach których organizowano bezpośrednią ochronę najważniejszych obiektów. Przy czym rozróżniano różne kategorie obiektów zarówno co do ich wielkości, jak i ważności. Stąd też powstał podział na Ośrodki OPL i Punkty OPL, w których organizowano czynną i bierną OPL.

Całość OPK ZSRR podlegała Ludowemu Komisarzowi Obrony. Bezpośrednie kierownictwo OPK sprawował Główny Szef OPL Armii Czerwonej. Całe terytorium Związku Radzieckiego podzielono na strefy OPK, które obszarowo pokrywały się z granicami Okręgów Wojskowych. Pomocnik dowódcy OW ds. OPL był jednocześnie dowódcą strefy OPK. Strefa dzieliła się na rejony, a te z kolei na kilka punktów OPL, wokół których organizowano obronę przeciwlotniczą. Były to wytypowane najważniejsze obiekty, wymagające szczególnej ochrony.

Tak pomyślana struktura organizacyjna przetrwała w zasadzie do końca 1941 r. Następnie w toku wojny miały miejsce kilkakrotne jej reorganizacje. Ostatecznie w końcu 1944 roku całość OPK podporządkowano dowódcy Artylerii AR, który kierował tym systemem poprzez zastępcę ds. OPL, będącym jednocześnie Szefem Centralnego Sztabu OPK. Całe terytorium europejskiej części ZSRR podzielono na cztery fronty OPK, a pozaeuropejską część na trzy strefy OPK.

W skład frontów wchodziły korpusy i dywizje OPK oraz dywizje lotnictwa myśliwskiego. Należy zaznaczyć, że w składzie korpusu lub dywizji OPK znajdowały się tylko naziemne środki OPL.

Nieco szerszego omówienia wymaga koncepcja obrony powietrznej Wielkiej Brytanii, z uwagi na pewną oryginal-

ność przyjętych rozwiązań. Prace nad wypracowaniem koncepcji obrony powietrznej prowadzono w Anglii od początku lat trzydziestych.

Do 1936 roku realizowano koncepcję, według której Dowództwu Obrony Powietrznej podlegało 200 wytypowanych obiektów - w tym również Londyn - bronionych systemem punktowym, bez specjalnego powiązania ich między sobą. Jedyne na najbardziej zagrożonym kierunku /płd.-wsch./ utworzono coś w rodzaju nadbrzeżnej strefy ognia artylerii przeciwlotniczej, za którą rozciągała się strefa działania lotnictwa myśliwskiego.

Przystępując do II wojny światowej Anglicy zrezygnowali z poprzedniej koncepcji. Otóż całość spraw związanych z obroną powietrzną powierzono Dowództwu Lotnictwa Myśliwskiego, podporządkowując mu operacyjnie artylerię przeciwlotniczą, dokonując jednocześnie podziału całego terytorium na kilka rejonów OPK, a te z kolei na kilka sektorów, w których określonymi siłami i środkami zarówno lotnictwa myśliwskiego, jak i artylerii przeciwlotniczej organizowano osłonę najważniejszych obiektów. W koncepcji tej wyraźnie preferowano lotnictwo myśliwskie i faktycznie na wszystkich szczeblach dowodzenia było ono organizatorem obrony powietrznej oraz ponosiło odpowiedzialność za jej efektywność.

Do końca II wojny światowej dowództwo nad całością obrony powietrznej Anglii pozostało bez zmian, wprowadzając jedynie do jego składu Grupę Badań Operacyjnych /zespół naukowców/, której zadaniem było wypracowanie optymalnych zasad organizacji obrony powietrznej i prowadzenia działań bojowych.

Całe terytorium Wielkiej Brytanii podzielono na trzy Okręgi

23

OPK, a każdy z nich na dwa Rejony OPK. Zrezygnowano natomiast z sektorów, jako zbędnego szczebla dowodzenia. Do każdego Rejonu OPK przydzielono jedną Grupę LM. Z artylerii przeciwlotniczej tworzono również grupy /Grupa Art. Plot./, które obsługiwały po jednym lub więcej Rejonów OPK.

Koncepcja systemu OPK Niemiec hitlerowskich przewidywała podział całego terytorium pomiędzy kilka Flot Powietrznych, które na swym obszarze organizowały Okręgi Powietrzne i wydzielone Rejony OP. W ramach tych okręgów i rejonów organizowano wydzielonymi /dysponowanymi/ siłami i środkami obiektową /punktową/ obronę przeciwlotniczą. Wszędzie więc stosowano zasadę wyboru najważniejszych obiektów polityczno-ekonomicznych i militarnych, którym zapewniało najlepszą obronę przeciwlotniczą.

W ostatnich latach wojny koncepcja ta uległa pewnym modyfikacjom. Zlikwidowano wydzielone Rejony OP, z Okręgów Powietrznych zabrano LM OK, koncentrując je w jednej specjalnej Flocie "Reich", a z naziemnych środków OPL okręgów zorganizowano Korpusy Art. Plot. W zasadzie był to dalszy krok w kierunku centralizacji systemu OPK.

Należy tutaj nadmienić, że podległe Flocie Powietrznej "Reich" lotnictwo myśliwskie było zorganizowane w korpusy i samodzielne dywizje oraz bazowało w centrum obszaru Rzeszy. Ostaniało ono te obszary na kierunkach największego zagrożenia z powietrza, uzupełniając system naziemnej OPL.

Pomimo dużego udziału wojsk OPK w systemie sił zbrojnych, to jednak ich działania zostały uznane przez naukę wojenną za nowy element sztuki operacyjnej dopiero w okresie powojennym, kiedy pod wpływem nowych środków walki w sposób zasadniczy wzrosła rola i znaczenie wojsk

OPK w systemie obronnym państwa /koalicji/. W naszym kraju Wojska OPK stały się praktycznie rodzajem sił zbrojnych w 1962 r. po wydzieleniu ich z Wojsk Lotniczych.

3. Treść sztuki operacyjnej wojsk OPK, jej rola i miejsce w nauce wojennej

Wojska OPK jako rodzaj sił zbrojnych posiadają, podobnie jak inne rodzaje sił zbrojnych, własną teorię sztuki operacyjnej. Teoria sztuki operacyjnej wojsk OPK jest składową częścią ogólnej teorii sztuki operacyjnej, jest ona jednocześnie składową częścią sztuki wojennej, bada i określa warunki i sposoby przygotowania i prowadzenia działań bojowych przez związki operacyjne wojsk OPK.

Wiadomo, że wojska OPK - w odróżnieniu od innych rodzajów sił zbrojnych - nie organizują i nie przeprowadzają samodzielnych operacji, bowiem każda operacja posiada swój początek i koniec. Ze zrozumiałych przyczyn trudno w wojskach OPK przewidzieć jakąś konkretną operację przeciwlotniczą.

W istocie rzeczy wojska OPK prowadzą działania bojowe w sposób ciągły, odpierając naloty nieprzyjaciela powletrznego w całym bronionym obszarze /rejonie/. Jednak natężenie tych działań nie zawsze będzie jednakowe, bowiem uzależnione ono jest od intensywności nalotów nieprzyjaciela w poszczególnych okresach. Przy czym bezspornym faktem jest to, że działania bojowe wojsk OPK, ze względu na ich rozmach i zakres wykonywanych zadań, ilość sił i środków biorących udział, mają charakter nie tylko operacyjny, ale i strategiczny.

Specyficzne warunki działań wojsk OPK odróżniają treść sztuki operacyjnej wojsk OPK od sztuki operacyjnej innych rodzajów sił zbrojnych. Jeżeli na przykład w wojskach lądowych sztuka operacyjna zajmuje się problemami bezpośredniego przygotowania i prowadzenia konkretnych operacji armijnych, frontowych i grupy frontów, w określonej skali i czasie, to w wojskach OPK spotkamy się z ciągłą działalnością bojową związków operacyjnych. Nie rozgranicza się więc okresu przygotowania i prowadzenia działań bojowych, jak w innych rodzajach sił zbrojnych. Do odparcia kolejnego zmasowanego nalotu wojsk OPK przygotowują się w toku prowadzenia walki z nieprzyjacielem powietrznym, wykonującym naloty o mniejszym znaczeniu.

Sztuka operacyjna wojsk OPK znajduje się w ścisłym związku ze strategią i taktyką. W stosunku do strategii wykonuje ona zadania podrzędne, które mają zapewnić osiągnięcie głównych celów strategicznych. Taktyka - w stosunku do strategii i sztuki operacyjnej - spełnia rolę podrzędną, działalnością swoją zapewnia ona osiągnięcie zarówno celów operacyjnych, jak i strategicznych. Tak więc sztuka operacyjna wojsk OPK jest nadrzędną zarówno w stosunku do taktyki ogólnej wojsk OPK, jak i taktyki poszczególnych rodzajów wojsk OPK. Ona stawia przed taktyką cele i zadanie.

Do ważniejszych zadań sztuki operacyjnej wojsk OPK należy zaliczyć:

- systematyczne studiowanie rozwoju środków napadu powietrznego i istniejących poglądów o ich użyciu we współczesnej wojnie;
- badanie i określanie charakteru, celu, zadań i właściwości współczesnych operacji powietrznych na poszczególnych

teatrach działań wojennych według poglądów prawdopodobnego przeciwnika i na tej podstawie ustalenie² praw i prawidłowości oraz zasad przygotowania i prowadzenia tych operacji;

- studiowanie i opracowanie zasad oraz sposobów przygotowania i prowadzenia działań bojowych wojsk OPK w różnych warunkach walki z środkami napadu powietrznego zarówno w wojnie bez użycia, jak i z użyciem broni jądrowej;
- badanie i studiowanie warunków oraz możliwości zastosowania w przyszłych działaniach broni masowego rażenia i ustalenie wpływu jej użycia na działalność bojową wojsk OPK, ich strukturę organizacyjną itp., a także określenie właściwych przedsięwzięć, zapewniających wysoką skuteczność OPBMR;
- studiowanie i ustalenie racjonalnych sposobów utrzymania wojsk w wysokiej gotowości bojowej, zapewniającej im bezwzględne działania w różnych warunkach i w każdej sytuacji;
- opracowanie zasad i praktyczna realizacja planowania działań wojsk OPK, zgodnie z zadaniami jakie stawia przed nimi na danym etapie strategii;
- badanie właściwości organizacji wojsk, ich wyposażenia, uzbrojenia i taktyczno-operacyjnych możliwości oraz ustalenie sposobów właściwego ich wykorzystania w walce z nieprzyjacielem w powietrzu;
- wypracowanie optymalnego ugrupowania wojsk, które by zapewniło osiągnięcie maksymalnych rezultatów w czasie wykonywania głównych zadań przez obronę powietrzną;
- wypracowanie sposobów i form wykorzystania oddziałów /ZT/ rodzajów wojsk OPK oraz związków operacyjno-taktycznych w różnych warunkach i sytuacjach;

- wypracowanie odpowiednich form, sposobów i zasad organizacji i utrzymania współdziałania operacyjnego, wszechstronnego zabezpieczenia działań i dowodzenia wojskami zarówno w okresie przygotowawczym /osiąganie gotowości bojowej, przegrupowanie wojsk w czasie pokoju i wojny itp./, jak i w czasie prowadzenia działań bojowych;
- prowadzenie badań i studiów w zakresie usprawnienia systemu dowodzenia, oraz ustalenie sposobów wdrażania tych uprawnień do wojsk;
- wypracowanie form i sposobów materiałowo-technicznego zabezpieczenia wojsk oraz form i sposobów obrony i ochrony naziemnej;
- badanie i studiowanie zasad organizacji i realizacji współdziałania wojsk OPK z innymi rodzajami wojsk i sił zbrojnych, zwłaszcza z wojskami OPL wojsk lądowych i MW oraz lotnictwem operacyjnym i OTK;
- studiowanie sieci lotniskowej przeciwnika, głównie jej operacyjnej pojemności na danym TDW lub kierunku operacyjnym;
- studiowanie kierunków operacyjno-powietrznych z punktu widzenia możliwości ich wykorzystania przez lotnictwo przeciwnika;
- badanie i studiowanie doświadczeń z wojen ubiegłych i współczesnych konfliktów zbrojnych;
- prowadzenie studiów w zakresie możliwości psychologicznego i moralnego oddziaływania przeciwnika oraz ustalenie form i metod przeciwdziałania w postaci zabiegów, umożliwiających kształtowanie wysokich walorów moralnych i ducha bojowego wojsk własnych;

- wypracowanie metod, form i sposobów przygotowania /szkolenia/ dowództw, sztabów i wojsk do przyszłych działań bojowych;
- studiowanie i badanie możliwości wykorzystania dla potrzeb OPK innych dyscyplin /nauk/, zwłaszcza "cywilnych";
- bezbłędne określanie kierunków rozwojowych systemów uzbrojenia, z uwzględnieniem potrzeb i czynników ekonomicznych kraju.

Nie ma gotowych recept na rozwiązanie powyższych problemów i zadań, w każdej konkretnej sytuacji wymagane jest twórcze podejście, w oparciu o rzetelną znajomość rzemiosła wojskowego.

Zadania jakie rozwiązuje sztuka operacyjna wojsk OPK są przedmiotem studiów i badań uczelni wojskowych, dowództw i sztabów wszystkich szczebli dowodzenia wojskami OPK, a także kierownictwa wojskowego państwa /koalicji/. Znajomość sztuki operacyjnej wojsk OPK przez dowództwa i sztaby, to niezbędny warunek umiejętnego użycia sił i środków obrony powietrznej w walce z nieprzyjacielem w powietrzu.

Fundamentalne podstawy osiągnięcia powodzenia przez wojska we współczesnej wojnie są stwarzane jeszcze w czasie pokoju. W związku z tym sztuka wojenna już w warunkach pokojowych bada istotę i charakter przyszłej wojny, poszukuje najwłaściwszych form i metod rozbitcia prawdopodobnego przeciwnika. Pojawienie się broni jądrowej i gwałtowna rozbudowa podstawowych środków jej przenoszenia: samolotów i rakiet, znacznie zwiększyły znaczenie obrony powietrznej kraju i zgodnie z dialektyczną zasadą współzależności, spowodowały intensywny jej rozwój. W świetle burzli-

29

wego rozwoju technicznych środków prowadzenia współczesnej obrony powietrznej powstają systematycznie nowe problemy badań i dociekań naukowych w zakresie struktury organizacyjnej systemu OPK, organizacji wojsk, dowodzenia, współdziałania, zabezpieczenia itp.

Rozwiązując stale narastające nowe problemy sztuka operacyjna wojsk OPK korzysta z pomocy wielu nauk ścisłych, przede wszystkim z matematyki i elektroniki. Karol MARKS szczególnie doceniał matematykę w dociekaniach naukowych. Mówił, że nauka staje się nauką wówczas, gdy uda się jej stosować aparat matematyczny. W okresie ubiegłych piętnastu-dwudziestu lat wyraźnie dąży się do formalizacji aparatury pojęciowej i badawczej, by na tej drodze doprowadzić do "matematycznego" uściślenia procesów zachodzących w działaniach bojowych. Stosowanie modelowania matematycznego w procesie organizacji działań bojowych wojsk OPK pozwala podejmować optymalne decyzje, oparte na możliwie niepodważalnych przesłankach i precyzyjnej bazie dowodowej.

Sztuka operacyjna wojsk OPK, jako składowa część ogólnej sztuki operacyjnej i sztuki wojennej, rozwija się na zasadzie praw nauki wojennej, bazuje ona na fundamentalnej teorii materializmu historycznego, na marksistowsko-leninowskiej teorii o wojnie i armi. W warunkach wojny jądrowej, rakiet i statków kosmicznych spełnia ona szczególną rolę w zakresie doskonalenia i rozbudowy systemu OPK oraz w wypracowaniu uzasadnionych poglądów o operacyjnym użyciu sił i środków obrony powietrznej w przyszłej walce z nieprzyjacielem w powietrzu.

Problem, czy wojska OPK organizują i prowadzą samodzielne operacje przeciwlotnicze jest nadal nie w pełni wyjaśniony. Niektóre wcześniejsze materiały radzieckie, a nawet obecne dyskusje w Związku Radzieckim sugerują zdefiniowanie i przyjęcie pojęcia: "Przeciwlotnicza operacja wojsk OPK". Wydaje się, że głębsza analiza naukowa tego problemu udzieli przekonującej odpowiedzi.

II. ROZWÓJ SZTUKI OPERACYJNEJ WOJSK OPK, ORAZ
PODSTAWOWE ZASADY OPERACYJNEGO UŻYCIA
WOJSK

1. Podstawowe zasady sztuki operacyjnej wojsk OPK

Równoległe z rozwojem środków napadu powietrznego rozwijają się także środki walki z nimi. Jednak tempo rozwoju jednych i drugich nie zawsze jest jednakowe. Zazwyczaj środki napadu powietrznego, zwłaszcza w początkowej fazie swego rozwoju, posiadają przewagę techniczną nad środkami obrony. Dopiero w późniejszym okresie środki obrony zdobywają przewagę nad starszymi typami środków ataku. Tak było w wypadku rozwoju środków walki z samolotami, a dziś jesteśmy świadkami rozwoju środków walki z raketami balistycznymi i aparatami kosmicznymi. Wiadomo, że obecnie problem zwalczania rakiet balistycznych i satków kosmicznych w przestrzeni powietrzno-kosmicznej został rozwiązany zarówno teoretycznie, jak i praktycznie, zwłaszcza w Związku Radzieckim, gdzie skonstruowano przeciwrakiety do zwalczania wszelkiej broni w przestrzeni kosmicznej.

Rozwój tych środków obrony powietrzno-kosmicznej, trwa nadal. Należy w przyszłości oczekiwać dalszego wzro-

31

stu ich skuteczności, podobnie jak to miało miejsce w rozwoju środków obrony przeciwlotniczej.

W świetle tych zmian jakościowych zarówno w środkach napadu powietrznego, jak i obrony przed nimi powstały jakościowo nowe problemy organizacji systemu obrony powietrznej kraju. Obrona powietrzna obecnie obejmuje swym zasięgiem działania nie tylko dolne warstwy atmosfery, ale również przestrzeń kosmiczną. Ta rzeczywistość powoduje wprowadzenie radykalnych zmian w poglądach na prowadzenie współczesnej wojny, pojawiają się równoległe z tym nowe pojęcia w sztuce operacyjnej i strategii. Obecnie spotykamy się już z takim pojęciem jak operacja powietrzno-kosmiczna. Do prowadzenia takiej operacji angażuje się przede wszystkim strategiczne wojska raketowe i lotnictwo bombowe dalekiego zasięgu /strategiczne/, posiadające w swym uzbrojeniu najpotężniejsze jądrowe środki rażenia.

Celem takich operacji niewątpliwie będzie zniszczenie podstawowego potencjału ekonomiczno-gospodarczego i wojennego nie jednego kraju, lecz koalicji państw i postawienie w ten sposób przeciwnika w obliczu katastrofy już w pierwszych dniach, a nawet godzinach wojny. Stało się więc jasne, że państwo nie zabezpieczone przed napadem z powietrza i kosmosu nie może liczyć na powodzenie we współczesnej wojnie.

W związku z tym obrona powietrzna przekształca się w obronę powietrzno-kosmiczną, a działalność wojsk wykacza nawet poza formy działań operacyjnych. Obrona powietrzna przed strategiczną bronią raketowo-jądrową będzie więc miała charakter obrony strategicznej, natomiast państwa, które nie dysponują bronią przeciwraketową z głowicami ją-

drowymi muszą liczyć na bezpośrednią pomoc tych państw zaprzyjaźnionych, które taką broń posiadają.

Rozwój środków napadu i obrony przed nimi prowadzi do dalszego rozmachu walki w przestrzeni powietrznej i połączenia wysiłków różnych sił i środków obrony na olbrzymim obszarze, celem zadania maksymalnych strat nieprzyjacielowi powietrznemu.

Warto przypomnieć, że w latach pięćdziesiątych stawiano przed wojskami obrony powietrznej szczególne wymagania - niedopuszczenie do wtargnięcia w przestrzeń powietrzną państwa ani jednego samolotu nieprzyjaciela. Jak wiadomo, w tym czasie lotnictwo było jedynym dysponentem broni jądrowej, a każdy samolot mógł okazać się jej nosicielem. Wymaganie to zarówno w tamtym okresie, jak i obecnie jest nierealne, bowiem nie było i nadal nie ma możliwości zniszczenia wszystkich środków napadu powietrznego, biorących udział w nalocie. Pomimo zaangażowania znacznych sił i środków operacyjna efektywność obrony powietrznej w drugiej wojnie światowej nie była wysoka. Na przykład na obszarze kraju ZSRR Niemcy wykonali 304 tys. samolotów, z czego zostało strąconych przez wojska OPK 7300, co stanowi 2,4%. Najwyższą operacyjną efektywność uzyskała obrona powietrzna Moskwy, która wynosiła powyżej 6% i Anglii powyżej 5%. Operacyjna efektywność obrony powietrznej Niemiec była najniższa i wynosiła około 1,4%.

Wojna wietnamska również nie wykazała wysokiej efektywności obrony powietrznej pomimo wyposażenia wojsk w przeciwlotnicze zestawy rakietowe.

Należy sądzić, że operacyjna efektywność współczesnej obrony powietrznej - pomimo znacznego jej nasycenia

33

przeciwlotniczymi zestawami raketowymi - również nie będzie zbyt wysoka, zwłaszcza w warunkach działań lotnictwa z małych i bardzo małych wysokości oraz stosowania intensywnych zakłóceń radioelektronicznych.

W oparciu o doświadczenia wojny wietnamskiej amerykańscy eksperci wojskowi twierdzą, że jeżeli efektywność operacyjna współczesnej obrony powietrznej wyniesie powyżej 3%, to działania nowoczesnego lotnictwa konwencjonalnymi środkami rażenia stają się nieopłacalne, bowiem poniesione przez lotnictwo straty będą znacznie przewyższały uzyskane efekty. Dlatego też wyciągają wniosek, że w tych warunkach lotnictwo powinno przejść do stosowania środków masowego rażenia, głównie broni jądrowej.

Nie ulega wątpliwości, że amerykańscy eksperci wojskowi wyciągają taki wniosek w oparciu o przesłanki czysto ekonomiczne. W rzeczywistości przesłanki natury wojskowej mogą doprowadzić do zgoda innych wniosków.

Jest faktem bezspornym, że operacyjna stopa strat w granicach 5-6% w lotnictwie uderzeniowym okresu II wojny światowej doprowadziła do rezygnacji z prowadzenia z dużym rozmachem operacji lotniczych. Być może, że dla współczesnego lotnictwa uderzeniowego stopa strat w granicach 3% będzie tą niebezpieczną barierą, poza którą konwencjonalne operacje powietrzne stają się nieopłacalne.

W warunkach wojny jądrowej granice opłacalności działań będą chyba niewymierne, a działania powietrzne będą miały charakter bardziej kompleksowy. Dlatego też należy pamiętać, że powodzenie obrony powietrznej w wojnie nieograniczonej w wolbrzymim stopniu będzie uzależnione od efektywności niszczenia środków napadu powietrznego na

ziemi. Do wykonania tego zadania będą niewątpliwie zaangażowane znaczne siły wojsk raketowych i lotnictwa.

Nauka wojenna naszego obozu bada wszystkie aspekty przyszłej wojny oraz określa ogólne prawidłowości jej prowadzenia. Wskazuje zależność sposobów prowadzenia wojny od posiadanych środków walki i stanu sił zbrojnych, zależność wyników walki zbrojnej od poziomu rozwoju sił wytwórczych i stopnia wykorzystania możliwości ekonomicznych, moralno-politycznych i wojennych kraju, zależność sposobów prowadzenia wojny od jej celów politycznych.

Prawa walki zbrojnej są obiektywne. Istnieją i działają poza świadomością ludzi, są one niezależne od ich woli i nie przedstawiają chaosu przypadków. Jeśli zostaną one poznane przez naukę, stają się wówczas prawami praktycznej działalności ludzi w kierowaniu działaniami bojowymi wojsk na różnych szczeblach dowodzenia. Wychodząc z zadań, jakie stoją przed wojskami i uwzględniając konkretną sytuację dowódcy w myśl tych praw podejmują decyzje, opracowują plany działań bojowych oraz przygotowują wojska do praktycznej realizacji tych planów.

Prawa walki zbrojnej znajdują swój konkretny wyraz w tych lub innych zasadach sztuki wojennej. Kierując się w praktycznej działalności tymi zasadami można liczyć - przy spełnieniu określonych warunków - na osiągnięcie maksymalnych rezultatów bojowych w działaniach wojsk.

Myśl wojskowa krajów obozu socjalistycznego, a przede wszystkim Związku Radzieckiego, dostrzegła w porę znaczenie teoretycznych problemów związanych z perspektywami rozwoju obrony powietrznej i koniecznością wypracowania dla wojsk zasad operacyjno-taktycznego ich użycia.

Wszystkie zagadnienia i problemy związane z użyciem związków operacyjnych i perspektywami rozwoju obrony powietrznej kraju zostały wydzielone do odrębnej dziedziny sztuki wojennej, a mianowicie - sztuki operacyjnej wojsk OPK.

Rozwój więc sztuki operacyjnej wojsk OPK podporządkowany jest również ogólnym prawidłowościom wojny, a opracowanie konkretnych jej problemów dokonuje się w oparciu o teoretyczne zasady sztuki wojennej.

Sztuka wojenna państw obozu socjalistycznego stwierdza, że powodzenie w działaniach bojowych osłaga się wówczas, gdy wojska stosują następujące zasady:

- 1 - prowadzą aktywne działania bojowe i wykazują rozsądną inicjatywę w czasie wykonywania zadań;
- 2 - wykorzystują czynniki zaskoczenia;
- 3 - zapewniają sobie elastyczny manewr siłami w każdych warunkach sytuacji bojowej;
- 4 - śmiało koncentrują główny wysiłek na decydujących kierunkach działań;
- 5 - dysponują odpowiednimi odwodami sił;
- 6 - realizują ścisłe współdziałanie oraz ciągłe i elastyczne dowodzenie;
- 7 - zapewniają ciągłość zabezpieczenia działań.

Zastosowanie tych zasad i prawidłowości w systemie obrony powietrznej powinno zapewnić wojskom OPK wykonanie głównych zadań w celu udaremnienia uderzeń środków napadu powietrznego nieprzyjaciela na szczególnie ważne obiekty kraju. W warunkach wojny jądrowej, gdy każda spadająca bomba jądrowa powoduje olbrzymie zniszczenia, zwalczanie nieprzyjaciela powietrznego powinno odbywać się na dalekich podejściach do bronionych obiektów i rejonów, sta-

wiając sobie jako główny cel rozbicia jego głównych sił uderzeniowych jeszcze przed ich wtargnięciem w przestrzeń powietrzną kraju. Spełnienie tego warunku będzie świadczyć o skuteczności obrony powietrznej najważniejszych rejonów i obiektów przed rażeniem ich lotniczą bronią jądrową.

Sztuka operacyjna wojsk OPK, prowadząc badania teoretyczne w zakresie rozwoju obrony powietrznej kieruje się przede wszystkim tym głównym zadaniem i rozpracowuje takie praktyczne zalecenia, które będą zapewniały pomyślne wykonanie tego zadania.

Aby wojska OPK mogły pomyślnie wykonać główne zadanie walki z nieprzyjacielem powietrznym obrona powietrzna kraju powinna odpowiadać następującym wymaganiom:

- 1) - być w stałej gotowości bojowej do natychmiastowego odparcia zaskakującego uderzenia nieprzyjaciela powietrznego;
- 2) - zapewnić pierwszorzutowym związkom wojsk OPK warunki zwalczania nieprzyjaciela powietrznego na rubieżach zewnętrznych - najdalej wysuniętych od granic państwa w kierunku nieprzyjaciela;
- 3) - być odporną na przeciwdziałanie przeciwnika, aktywną i manewrową;
- zapewniać ciągłe i niezawodne dowodzenie wojskami i współdziałanie.

Wymagania dotyczące stałej gotowości bojowej sztuka operacyjna wojsk OPK rozpatruje jako podstawowe kryterium, określające siłę bojową obrony powietrznej kraju. Według tego kryterium określa się główne zadania dla wojsk. W warunkach wojny jądrowej stan gotowości bojowej wojsk OPK ma szczególne znaczenie, zwłaszcza w okresie bezpośred-

37

niego zagrożenia wojennego, gdy istnieje niebezpieczeństwo niespodziewanego ataku z powietrza i kosmosu.

W warunkach pokojowych - w zależności od napięcia w sytuacji międzynarodowej, a w czasie wojny - w zależności od sytuacji bojowej - wojska OPK mogą znajdować się w różnych stanach i stopniach gotowości bojowej. Wyznaczane siły do poszczególnych stopni gotowości bojowej powinny zapewnić skuteczne odparcie ewentualnego ataku nieprzyjaciela powietrznego, a w warunkach pokojowych równoległe z tym normalne szkolenie wojsk.

Przy określaniu optymalnych stopni gotowości bojowej systemu OPK, jako całości i dla poszczególnych związków operacyjnych sztuka operacyjna wojsk OPK powinna więc uwzględniać:

- napięcie w sytuacji międzynarodowej i możliwość wybuchu konfliktu zbrojnego;
- poglądy prawdopodobnego przeciwnika odnośnie sposobu rozpoczęcia działań wojennych i zasad użycia środków napadu powietrznego zarówno w początkowym okresie wojny, jak i w toku wojny /przede wszystkim powinno się uwzględniać czynnik czasowy reagowania środków OP/;
- możliwości własnego wywiadu /rozpoznania/ w zakresie wykrycia przygotowań nieprzyjaciela do wojny lub też przygotowania przez niego poszczególnych operacji powietrznych w toku wojny.

W świetle powyższych czynników w wojskach OPK stosuje się kilka stopni gotowości bojowej, według których utrzymuje się określone stany sił i środków do działań bojowych, w tym również część do działań natychmiastowych. Utrzymywanie części sił i środków w niższych stopniach

gotowości bojowej umożliwia realizację planów szkolenia bojowego oraz dokonywania innych przedsięwzięć związanych z doskonaleniem systemu OPK. Zabiegi szkoleniowe, reorganizacyjne itp. zmniejszają niewątpliwie liczbę wojsk w gotowości bojowej do natychmiastowego działania, co szczególnie może okazać się niebezpieczne dla pierwszorzutowych związków w rejonach nadgranicznych, ponieważ w wypadku niespodziewanego konfliktu wojska OPK nie będą mogły użyć maksymalnej ilości sił do odparcia pierwszego, najsilniejszego uderzenia nieprzyjaciela powietrznego.

Możliwości współczesnych środków napadu powietrznego pozwalają przeciwnikowi rozpocząć działania wojenne z użyciem broni jądrowej z pozycji wyjściowych okresu pokojowego i uzyskanie w ten sposób maksymalnego zaskoczenia^{x/}. Dlatego też byłoby niewybaczalnym błędem liczenie na okres bezpośredniego zagrożenia bezpieczeństwa państwa, w którym to będzie dość czasu na zrealizowanie wszystkich przedsięwzięć w zakresie osiągnięcia pełnej gotowości bojowej przez wojska OPK.

Zapewnienie pierwszorzutowym związkom wojsk OPK warunków niszczenia głównych sił nieprzyjaciela powietrznego na rubieżach zewnętrznych, a drugorzutowym na dalekich podejściach do bronionych rejonów i obiektów, ma szczególne znaczenie w wypadku wojny z użyciem broni jądrowej, gdyż lotnictwo uderzeniowe ma wówczas największe możliwości wykorzystania rakiet "powietrze-ziemia" o dużym zasięgu działania.

x/ Przykładem takiego wariantu rozpoczęcia działań wojennych było ćwiczenie "LATO-71".

39

Warunki niszczenia głównych sił nieprzyjaciela powietrznego na rubieżach zewnętrznych /na podejściach do granic państwowych/ i dalekich podejściach do bronionych rejonów i obiektów zapewnia się przez odpowiednie ugrupowanie wojsk, zwłaszcza wojsk radiotechnicznych i lotnictwa myśliwskiego. Sztuka operacyjna wojsk OPK nakazuje wysunięcie rubieży /stref/ niszczenia nieprzyjaciela powietrznego jak najdalej od bronionych rejonów i obiektów w kierunku możliwych jego nalotów. W rejonach nadgranicznych rubieże te powinny znajdować się zasadniczo nad terenem nieprzyjaciela lub nad przestrzeniami wodnymi na kierunku nadmorskim.

Możliwości wojsk OPK w zakresie niszczenia środków napadu powietrznego na rubieżach zewnętrznych są uzależnione, między innymi, również od zasięgu wykrywania celów powietrznych przez środki radiolokacyjne. Im większy będzie zasięg wykrywania celów powietrznych przez środki radiolokacyjne, zwłaszcza na małych wysokościach, to tym dalej możemy wysunąć w kierunku przeciwnika zewnętrzną rubież niszczenia.

Możliwości rozwiązania tego problemu, na obecnym etapie rozwoju technicznych środków walki wojsk OPK, są jeszcze ograniczone. Obok prób zwiększenia zasięgu wykrywania celów powietrznych na małych wysokościach przez stacje radiolokacyjne, współczesna teoretyczna myśl wojskowa zdążyła również w kierunku skonstruowania samolotu myśliwskiego dalekiego przechwytywania, działającego autonomicznie poza zasięgiem naziemnych stacji radiolokacyjnych. Są już początki wprowadzania powietrznych radiolokacyjnych dozorów, które obok funkcji wykrywania celów powietrznych i powiadamiania, mają realizować naprowadzanie lotnictwa myśliwskiego.

40

Ponadto możliwości wojsk OPK w zakresie niszczenia środków napadu powietrznego na rubieżach zewnętrznych zależą również od przyjętego ugrupowania sił i środków obrony powietrznej i stosowanych sposobów działań bojowych przez lotnictwo myśliwskie. Należy zauważyć, że samolot myśliwski jako najbardziej manewrowy i dalekosiężny środek obrony powietrznej posiada w chwili obecnej największe możliwości zwalczania celów powietrznych na rubieżach zewnętrznych.

Rozwiązanie tego najtrudniejszego problemu w świetle aktualnych i perspektywicznych potrzeb będzie możliwe w warunkach wyposażenia wojsk OPK w bardziej skuteczne środki o dużym zasięgu działania oraz w doskonale zautomatyzowane lub automatyczne systemy dowodzenia.

Jednym z bardzo istotnych wymagań stawianych obronie powietrznej kraju jest zorganizowanie ciągłości oddziaływania na nieprzyjaciela powietrznego. Nieprzyjaciel powietrzny, wykonujący uderzenia na obiekty kraju powinien zawsze i wszędzie spotykać się z przeciwdziałaniem obrony powietrznej. A więc zagrożenie dla nieprzyjaciela powietrznego powinno być ciągłe.

W celu zapewnienia ciągłości oddziaływania na nieprzyjaciela powietrznego sztuka operacyjna wojsk OPK wskazuje również /obok stałej gotowości bojowej/ na konieczność głębokiego urzutowania wojsk. Głębokie urzutowanie wojsk powinno być tworzone w ten sposób, aby umożliwiło kolejnym rzutom skuteczne zwalczanie /niszczenie/ lotnictwa nieprzyjaciela, przenikającego w głąb kraju. Przy czym główne jego siły powinny być zniszczone przez pierwszy rzut operacyjny wojsk OPK.

44

Należy tutaj zaznaczyć, że głębokie urzutowanie operacyjne obrony powietrznej kraju będzie zachowane również w przyszłości, a zadaniem drugiego i następnych rzutów operacyjnych będzie ostateczne zniszczenie poszczególnych grup lotnictwa przeciwnika, którym mimo wszystko, udało się przenikać przez rejon obrony powietrznej pierwszego rzutu. Powinno to w konsekwencji zapewnić szczelność obrony powietrznej nad całym bronionym obszarem.

Do bardzo ważnych wymagań stawianych przed współczesną obroną powietrzną zalicza się jej trwałość i odporność, zdolność do natychmiastowego odtwarzania gotowości bojowej oraz zapewnienia wojskom prowadzenia długotrwałych i uporczywych działań bojowych. Zgodnie z zasadami sztuki operacyjnej wojska OPK powyższe wymagania obrony powietrznej realizują przez:

- utrzymanie wysokiego stanu moralno-politycznego wojsk;
- posiadanie nowoczesnego uzbrojenia;
- stosowanie optymalnych ugrupowań wojsk i manewru;
- wszechstronne wyszkolenie wojsk i zabezpieczenie ich działań bojowych;
- zapewnienie ciągłości dowodzenia i współdziałania;
- posiadanie niezbędnych odwodów sił i środków na poszczególnych szczeblach dowodzenia. Szczególnie silny odwód powinien znajdować się w związkach operacyjnych.

Wymienione wyżej czynniki, od których zależy trwałość i odporność obrony powietrznej są studiowane i badane przez sztukę operacyjną. W zakresie każdego z nich są wypracowane nowe poglądy, odpowiadające aktualnym warunkom prowadzenia działań wojennych. Obecnie, na przykład, szczególne znaczenie mają realizowane przedsięwzięcia inżynierskiej

rozbudowy w wojskach OPK i obrona urządzeń radioelektronicznych przed zakłóceniami.

Z analizy doktryny powietrzno-kosmicznej naszych prawdopodobnych przeciwników wynika, że pierwsze najsilniejsze uderzenia z powietrza będą skierowane na najważniejsze obiekty, od zniszczenia których uzależniony będzie dalszy przebieg wojny. W związku z tym wojska OPK nie powinny rozpraszać swego wysiłku równomiernie na całym terytorium, lecz koncentrować go w interesie osłony najważniejszych kierunków, rejonów i obiektów. Z drugiej zaś strony należy zapewnić ciągłość niszczenia nieprzyjaciela powietrznego nad całym obszarem kraju. Przykładowy rozkład wysiłku obrony powietrznej przedstawiony jest na rys. 2.

Z tego też względu sztuka operacyjna powinna przedstawiać naukowo uzasadnione zalecenia w zakresie wyboru najbardziej racjonalnego ugrupowania operacyjnego wojsk OPK dla różnych warunków, możliwych sytuacji powietrznych, z jednoczesnym uwzględnieniem warunków geograficznych na obszarze kraju.

Odwody sił i środków w warunkach wojsk OPK stanowią bardzo złożony problem. W wojskach OPK nie można rozwiązywać tego problemu w sposób analogiczny, jak w innych rodzajach sił zbrojnych. Siły i środki wojsk OPK znajdujące się w odwodzie, zazwyczaj wykonują określone zadania, tak jak pozostałe siły, z tym jednak, że znajdują się one w ciągłej gotowości do wykonania manewru lub dodatkowych zadań, w zależności od zaistniałej sytuacji.

W charakterze odwodów mogą być zarówno oddziały i związki taktyczne rodzajów wojsk OPK, jak również wcześniej skompletowane dowództwa i sztaby przygotowane do na-

43

tychmiastowego wykonania manewru do tych rejonów, gdzie zaistniała konieczność odtworzenia naruszonego systemu obrony lub wzmocnienia danego kierunku.

Wysoka manewrowość i aktywność działań wojsk posiada szczególne znaczenie dla współczesnej obrony powietrznej kraju. Pomimo iż wojska OPK ostaniają wskazane im wcześniej obiekty i rejonny oraz prowadzą przy tym działania obronne, to jednak ich walkę ze środkami napadu powietrznego powinna cechować aktywność i zaczepność. Oznacza to, że działania obronne wojsk OPK należy planować i prowadzić w duchu zaczepnym, mające na celu zerwanie lub maksymalne osłabienie operacji powietrznej nieprzyjaciela. Nawet przy otrzymaniu niepełnej informacji wojska OPK powinny poszukiwać nieprzyjaciela powietrznego i niszczyć go bez względu na miejsce, czas i siły.

Aktywność i zaczepność działań wojsk OPK łączy się niewątpliwie z koniecznością wykonywania manewru siłami i środkami. Podstawowym celem manewru sił i środków wojsk OPK może być:

- koncentracja wysiłku na najbardziej zagrożonych kierunkach uderzeń lotnictwa przeciwnika;
- odtworzenie ugrupowania sił i środków;
- osłona desantów powietrznych i morskich;
- organizacja obrony nowych obiektów i rejonów;
- wypełnienie luki między systemem wojsk OPK i systemem OPL wojsk, powstałej w toku operacji zaczepnej;
- wyprowadzenie wojsk spod uderzenia.

Stosując manewr można sobie zapewnić maksymalny udział sił i środków OP w toku odpierania nalotów lotnictwa nieprzyjaciela, niezbędnych do uzyskania przewagi w walce.

44

W zależności od celu oraz składu sił i środków manewr może mieć charakter taktyczny, operacyjny, a nawet strategiczny.

Manewr taktyczny organizują dowódcy oddziałów i związków taktycznych w celu stworzenia sprzyjających warunków do wykonania zadań przez siły i środki w walce. Do tego rodzaju manewru zalicza się przecelowywanie lotnictwa myśliwskiego w powietrzu, manewr ogniem oraz zmianę ugrupowania wewnątrz jednostek wojsk raketowych i artylerii oraz jednostek wojsk radiotechnicznych. Manewr taktyczny wykonuje się najczęściej w ramach ugrupowania sił i środków OP, osłaniających dany obiekt lub grupę obiektów.

Manewr operacyjny organizują dowódcy związków taktyczno-operacyjnych i operacyjnych w celu przenoszenia wysiłku obrony powietrznej na poszczególnych kierunkach lub wyprowadzenia wojsk spod uderzenia, a w rejonach przyfrontowych również w celu osłony obiektów i rejonów, które do czasu rozpoczęcia operacji, zaczepnej były osłaniane przez wojska OPL.

Manewr strategiczny wojskami OPK jest realizowany według decyzji Naczelnego Dowództwa Koalicji. Najczęściej będzie on wykonywany w warunkach decydujących zmian w ogólnej sytuacji strategicznej. W szczególności taki manewr może okazać się konieczny w wypadku zmian dyslokacji przemysłu wojennego lub gdy ugrupowanie wojsk OPK, broniące ważny rejon, zostanie rozbite w wyniku zmasowanych uderzeń przeciwnika, zwłaszcza w warunkach wojny jądrowej.

W celu uzyskania zaskoczenia manewr siłami i środkami wojsk OPK powinien być wszechstronnie maskowany i wykonany w sposób nieoczekiwany dla przeciwnika. Dlatego też

45

powinien on być rozpoczęty w miarę precyzowania się zamiarów przeciwnika, co do głównych kierunków i obiektów jego uderzeń z powietrza. Okoliczność ta związana jest niewątpliwie z pewnym ryzykiem określenia momentu rozpoczęcia manewru i wymaga wnikliwego oraz ciągłego śledzenia rozwoju działań powietrznych.

Teoretyczne rozwiązanie tego problemu oraz wytyczenie praktycznych wskazówek dla wojsk, zwłaszcza w zakresie form i metod realizacji manewru siłami i środkami wojsk OPK na wszystkich szczeblach dowodzenia jest bardzo ważnym zadaniem dla sztuki operacyjnej wojsk OPK. Przemyślany i sprawnie zrealizowany manewr może odegrać decydującą rolę w osiągnięciu przez wojska OPK zwycięstwa nad przeciwnikiem powietrznym.

Zapewnienie ciągłości oraz trwałości dowodzenia i współdziałania jest podstawowym warunkiem skuteczności współczesnej obrony powietrznej kraju. Ciągłość i trwałość dowodzenia wojskami OPK w toku prowadzenia działań bojowych zapewnia się drogą rozbudowy systemu stanowisk dowodzenia, ich ugrupowania i wyposażenia w nowoczesne środki radioelektroniczne, odporne na przeciwdziałanie nieprzyjaciela. Ciągłość i trwałość dowodzenia osiąga się również przez szerokie stosowanie manewru środkami dowodzenia, maskowanie ich pracy oraz budowę dla nich specjalnych ukryć, zmniejszających skuteczność ich rażenia przez środki napadu powietrznego nieprzyjaciela.

Współdziałanie powinno być organizowane i realizowane nie tylko wewnątrz wojsk OPK państwa /koalicji/, lecz również z innymi rodzajami sił zbrojnych. Zagadnienia operacyjnego współdziałania opracowywane są nie tylko teore-

150
43
550
600

46

tycznie. W czasie ćwiczeń z wojskami są one wszechstronnie sprawdzane, zwłaszcza w zakresie:

- zapewnienia ciągłości oddziaływania na nieprzyjaciela powietrznego na całej trasie jego lotu;
- zabezpieczenia skutecznego niszczenia nieprzyjaciela powietrznego na stykach związków operacyjnych;
- możliwości udzielania wzajemnej pomocy przez sąsiednie związki operacyjne, zwłaszcza w czasie odpierania zamaszowanych nalotów lotnictwa nieprzyjaciela.

Powyższe świadczy o tym, iż teoretyczne prace naukowo-badawcze i praktyczna działalność wojsk stanowią jedną dialektyczną całość.

Konieczność współdziałania wojsk OPK z innymi rodzajami sił zbrojnych wynika z tego, że współczesna obrona powietrzna kraju stanowi zespół przedsięwzięć ogólnopaństwowych i jest organizowana na podstawie jednolitego, ogólnopaństwowego planu obronnego, który między innymi zawiera:

- przygotowanie terytorium kraju jako przyszłego teatru działań wojennych /budowę sieci drogowej i lotniskowej, stanowisk dowodzenia, pozycji dla wojsk rakietowych i artylerii OPK, rozwinięcie systemu łączności i zautomatyzowanych środków dowodzenia, wykonanie przedsięwzięć maskowania itp./;
- organizację i utrzymanie jednolitego systemu radiolokacyjnego wykrywania, powiadamiania i zabezpieczenia działań bojowych wojsk;
- opracowanie odpowiedniej struktury organizacyjnej wojsk, ich składu bojowego i wyposażenia;
- pracę naukowo-badawczą w zakresie doskonalenia istniejących i budowy nowych wzorów uzbrojenia oraz środków dowodzenia;

- 42
- planowania i przygotowania uderzeń na bazy środków napadu powietrzno-kosmicznego nieprzyjaciela;
 - problemy obrony powietrznej wojsk operacyjnych i Marynarki Wojennej.

Konieczność ścisłego i ciągłego współdziałania wojsk OPK z innymi rodzajami sił zbrojnych jest podyktowana co najmniej dwoma względami. Po pierwsze, inne rodzaje sił zbrojnych, zwłaszcza wojska raketowe i lotnictwo biorą bezpośredni udział w niszczeniu na ziemi środków napadu powietrzno-kosmicznego nieprzyjaciela, co niewątpliwie w poważnym stopniu ogranicza ich zdolność bojową i możliwości. Wpłyne to z kolei dodatnio na możliwości własnej obrony powietrznej, bowiem spotka się ona z mniejszymi siłami lotniczymi nieprzyjaciela. Po drugie, inne rodzaje wojsk, znajdując się na terytorium kraju będą osłaniane przez wojska OPK. Ponieważ w ich składzie znajdują się również wojska i środki obrony powietrznej powstaje konieczność ścisłego współdziałania z nimi wojsk OPK, zwłaszcza w początkowym okresie wojny. Znajdujące się czasowo na terytorium kraju siły i środki obrony powietrznej innych rodzajów sił zbrojnych będą najczęściej użyte według jednolitego planu wojsk OPK. Takie rozwiązanie zapewnia uzyskanie najlepszego efektu działań wszystkich sił i środków obrony powietrznej, znajdujących się na terytorium kraju.

Konieczność wszechstronnego i wnikliwego studiowania form i sposobów współdziałania wojsk OPK z innymi rodzajami sił zbrojnych wynika również z naszej doktryny wojennej, która stwierdza, że ostateczne zwycięstwo nad przeciwnikiem, bez względu na charakter wojny - z użyciem lub bez użycia broni jądrowej, może być osiągnięte tylko w wy-

niku połączonego /wspólnego/ wysiłku wszystkich rodzajów sił zbrojnych.

2. Jednolity system OPK i zasady użycia w nim rodzajów wojsk obrony powietrznej

W oparciu o główne zadania i wymagania nauki i sztuki wojennej sztuka operacyjna wojsk OPK rozwiązuje własne podstawowe problemy budowy systemu obrony powietrznej kraju i użycia w nim rodzajów wojsk obrony powietrznej. Jednolity system obrony powietrznej kraju uwzględnia wszystkie interesy państwa oraz jest organizowany według decyzji centralnych władz wojskowych i obejmuje wszystkie siły i środki obrony powietrznej znajdujące się na obszarze kraju.

Za podstawę organizacji jednolitego systemu obrony powietrznej kraju przyjmuje się następujące założenia:

- 1 - skupienie głównego wysiłku na obronie powietrznej najważniejszych obiektów i rejonów oraz kierunków operacyjno-powietrznych;
- 2 - niszczenie głównych sił powietrzno-kosmicznych nieprzyjaciela na zewnętrznych rubieżach związku operacyjnego pierwszego rzutu OPK;
- 3 - zapewnienie ciągłości oddziaływania na nieprzyjaciela powietrznego na całej trasie jego lotu;
- 4 - zapewnienie ciągłości współdziałania sił i środków obrony powietrznej zarówno wewnątrz kraju, jak i w układzie koalicyjnym.

Jednolity system OPK tworzą związki operacyjne i operacyjno-taktyczne ugrupowane na całym terytorium państwa lub koalicji. Związki operacyjne i operacyjno-taktyczne rozmieszczone wzdłuż granic państwowych, znajdujących się

49

w styczności z nieprzyjacielem, stanowią pierwszy rzut wojsk OPK. Zadaniem ich jest, oprócz osłony obiektów we własnych rejonach, niedopuszczenie głównych sił nieprzyjaciela powietrznego do przelotu w głąb terytorium kraju.

W celu zwiększenia możliwości obrony powietrznej poszczególnych państw tworzy się koalicyjne jednolite systemy obrony powietrznej. Jednolity system obrony powietrznej państw Układu Warszawskiego został utworzony właśnie dlatego, gdyż umożliwiał on osiągnięcie tymi samymi siłami znacznie lepszych rezultatów w walce z środkami napadu powietrznego nieprzyjaciela, niż w wypadku nieskoordynowanych działań systemów OPK poszczególnych państw. Wynika to przede wszystkim z tego, iż w ramach jednolitego systemu istnieją większe możliwości tworzenia bardziej skutecznych zgrupowań ogniowych, jak również możliwości bardziej racjonalnego podziału i ześrodkowania wysiłku wszystkich aktywnych sił i środków obrony powietrznej w celu rozgraniczenia głównych zgrupowań uderzającego lotnictwa, co wymaga ścisłego współdziałania wojsk OPK sąsiednich państw.

Jednolity system obrony powietrznej państw Układu Warszawskiego zbudowany jest na naukowych zasadach socjalistycznej nauki i sztuki wojennej. Trwałym podłożem tego systemu jest wspólnota interesów politycznych i wojskowych sygnatariuszy Układu, jako przeciwstawnej siły agresywnego bloku państw NATO. System obejmuje wojska obrony powietrznej państw Układu Warszawskiego i przeznaczony jest do wspólnego wykonania zadań bojowych w interesie wszystkich państw sygnatariuszy Układu.

Ustalenie to nie narusza zasad podporządkowania wojsk OPK krajowym dowództwom. Istnienie dowódcy jedno-

litego systemu obrony powietrznej państw UW nie zdejmuje z krajowych dowództw całej pełni odpowiedzialności za obronę powietrzną swych krajów i za stan wyszkolenia oraz wyposażenia wojsk zarówno w czasie pokoju, jak i wojny. Wojska OPK każdego uczestnika UW, obok wykonywania zadań obrony powietrznej własnego kraju, częścią sił, określoną w planie operacyjnym i planach współdziałania, wzmacniają obronę powietrzną sąsiednich, współdziałających państw.

W wyniku uzgodnień z krajowymi dowództwami określa się konkretne zadania dla wojsk OPK każdego państwa w interesie wszystkich państw uczestników Układu, jednolite ugrupowanie wojsk, jednolity system wykazywania celów w wojskach rakietowych i naprowadzania lotnictwa myśliwskiego oraz organizację operacyjnego dowodzenia i współdziałania wojsk. Ponadto uzgodnieniu podlegają sprawy zaopatrywania współdziałających wojsk, zwłaszcza w zakresie odtwarzania gotowości bojowej jednostek i pododdziałów lotnictwa myśliwskiego, lądujących na lotniskach sąsiadów.

Organizatorem głównych przedsięwzięć w zakresie jednolitego systemu jest dowództwo i sztab obrony powietrznej państw Układu Warszawskiego. Wspólnie z dowództwami i sztabami wojsk OPK poszczególnych państw opracowuje propozycje do planu operacyjnego i planu rozwoju jednolitego systemu obrony powietrznej oraz realizuje przedsięwzięcia, mające na celu zapewnienie stałej gotowości bojowej wszystkich sił i środków. Na wzajemnych porozumieniach, między dowództwami obrony powietrznej państw UW, są oparte również zagadnienia organizacji i doskonalenia jednolitego systemu radiolokacyjnego, głównie w zakresie wykrywania, powiadamiania i łączności.

57

Dowodzenie wspólnymi działaniami bojowymi wojsk OPK państw UW jest scentralizowane i sprawuje je dowódca jednolitego systemu ze swego Głównego Stanowiska Dowodzenia /GSD/ poprzez dowódców wojsk OPK poszczególnych państw.

Obrona powietrzna poszczególnych państw UW jest zorganizowana w ramach granic państwowych, co zapewnia im autonomiczność. Terytoria państwowe, w zależności od ich wielkości, są podzielone na obszary i rejony obrony powietrznej, których bronią określone związki operacyjno-taktyczne i operacyjne. W składzie tych związków znajdują się wszystkie rodzaje wojsk OPK i są zdolne do prowadzenia samodzielnej obrony powietrznej przydzielonego im obszaru lub rejonu.

Terytorium naszego kraju broni związek operacyjny /Armia OPK - obecnie DW OPK/, podległy bezpośrednio Ministerstwu Obrony Narodowej. Z kolei terytorium kraju podzielone jest na rejony obrony powietrznej, których bronią związki operacyjno-taktyczne.

Obrona powietrzna poszczególnych państw jest organizowana na podstawie odpowiednich dyrektyw, które mogą zawierać następujące ustalenia:

- wnioski z oceny sytuacji wojskowo-politycznej i zasadnicze kierunki zagrożenia powietrznego;
- ogólny zamiar organizacji i prowadzenia obrony powietrznej w skali układowej, z wyraźnym podkreśleniem roli, miejsca i znaczenia OP danego państwa w jednolitym systemie;
- zadania dla wojsk OPK danego kraju, wynikające zarówno z potrzeb krajowych, jak i koalicyjnych;
- siły i środki obrony powietrznej wydzielane do działań na korzyść sąsiednich państw, jak również siły wydzielane przez sąsiadów;

- wydzielane siły do poszczególnych stopni gotowości bojowej, w zależności od stanu zagrożenia wojennego oraz czasu ich osiągnięcia;
- zasady oraz tryb uzgodnienia i realizacji współdziałania wewnątrzpaństwowego systemu OPK i między państwami sąsiadującymi ze sobą.

W jednolitym systemie obrony powietrznej państw uczestników UW olbrzymią rolę spełnia współdziałanie, które ma na celu wspólnymi i uzgodnionymi działaniami wszystkich sił i środków obrony powietrznej zniszczyć środki napadu powietrznego nieprzyjaciela w wypadku ich wtargnięcia w przestrzeń powietrzną państw Układu i tym samym wzbronąć przeciwnikowi wykonanie uderzeń na wojska i obiekty oraz przelotu w kierunku terytorium sąsiednich państw.

Podczas organizacji współdziałania należy uwzględnić przede wszystkim wspólne działania na stykach, skupienie wysiłku na decydujących kierunkach, wprowadzenie do działań niezbędnych sił i środków oraz pozbawienie przeciwnika powietrznego możliwości manewru wzdłuż frontu nalotu. Najbardziej szczegółowo i dokładnie powinny być ustalone warianty i sposoby współdziałania sił i środków obrony powietrznej w przewidywaniu odparcia pierwszego zmasowanego uderzenia lotniczego.

Użycie sił i środków obrony powietrznej powinno być zgodne z ich możliwościami i przeznaczeniem.

Lotnictwo myśliwskie działa w całym rejonie /obszarze/ obrony związku operacyjnego OPK, zapewniając ciągłość oddziaływania na nieprzyjaciela powietrznego na wszystkich trasach jego lotu. Główny wysiłek lotnictwa myśliwskiego, należy skupiać na najbardziej zagrożonych kierunkach operacyjno-

53

powietrznych, na rubieżach zewnętrznych i na podejściach do najważniejszych obiektów. W pierwszym rzucie ugrupowania lotnictwa myśliwskiego powinny znajdować się samoloty myśliwskie, posiadające możliwości niszczenia celów powietrznych w całym przedziale wysokości, a przede wszystkim na małych i bardzo małych wysokościach. Ugrupowując lotnictwo myśliwskie należy również uwzględnić ugrupowanie i możliwości wojsk raketowych i artylerii OPK, a także możliwości jego zabezpieczenia pod względem radiolokacyjnym i materiałowo-lotniskowym.

Wojska raketowe OPK tworzą ugrupowania strefowe, strefowo-obiektowe i obiektowe w interesie obrony najważniejszych rejonów, obiektów lub kierunków operacyjno-powietrznych. W wypadku ograniczonych sił wysiłek wojsk raketowych OPK należy skupiać na bezpośredniej obronie najważniejszych obiektów, wydzielając na przykład do obrony małego obiektu nie mniej niż pułk, do obrony obiektu średniej wielkości - brygadę i dużego - dywizję. Dysponując natomiast większymi siłami należy organizować obronę strefową lub strefowo-obiektową. Przy czym, tego rodzaju obronę należy organizować w pierwszej kolejności w rejonach nadgranicznych /w naszych warunkach również wzdłuż wybrzeża morskigo/, a w następnej kolejności również w głębi kraju.

Ze względu na uniwersalność zagrożenia powietrznego w całym przedziale wysokości - od bardzo małych do stratosferycznych - należy przeciwlotnicze zestawy rakietowe, posiadające różne zasięgi działania i możliwości - wykorzystywać kompleksowo, tworząc tak zwane ugrupowania mieszane. Należy przy tym dążyć, aby obiekty i rejon, znajdujące się bliżej przeciwnika były bronione przeciwlot-

niczymi zestawami raketowymi, przeznaczonymi do niszczenia celów powietrznych na małych i bardzo małych wysokościach.

Luflowa artyleria przeciwlotnicza OPK, chociaż sukcesywnie jest zamieniana artylerią raketową, to jednak ze względu na dalsze zagrożenie działaniami lotnictwa nieprzyjaciela z małych wysokości będzie jeszcze nadal stanowić ważny element w systemie OPK. Powinna ona być użyta do bezpośredniej obrony małych, pojedynczych obiektów, najbardziej zagrożonych na działanie lotnictwa nieprzyjaciela z małych wysokości. Mogą to być takie obiekty jak: stanowiska ogniowe artylerii raketowej OPK, posterunki radiolokacyjne, stanowiska dowodzenia, mosty, pasy startowe na lotniskach itp. Generalną zasadą jednak powinno być kompleksowe wykorzystanie luflowej artylerii przeciwlotniczej z artylerią raketową obrony powietrznej. Wówczas głównym zadaniem luflowej artylerii przeciwlotniczej powinno być niszczenie tych celów powietrznych, którym udało się przerwać do obiektu przez strefę ognia artylerii raketowej OPK.

Wojska radiotechniczne powinny być wykorzystane przede wszystkim do zabezpieczenia działań bojowych lotnictwa myśliwskiego, wojsk raketowych i artylerii obrony powietrznej oraz jednostek przeciwdziałania radioelektronicznego. Ugrupowanie wojsk radiotechnicznych powinno tworzyć ciągłe pole radiolokacyjne nad całym obszarem kraju i być zgodne z ogólnym zamiarem organizacji obrony powietrznej. Przy organizacji ciągłego radiolokacyjnego pola wykrywania i naprowadzania należy zwracać szczególną uwagę na małe i stratosferyczne wysokości, które najczęściej będą wykorzystywane przez lotnictwo nieprzyjaciela. Najwyższą żywot-

5

ność i najniższy pułap ciągłego pola radiolokacyjnego należy zapewnić na rubieżach najbardziej wysuniętych w kierunku nieprzyjaciela.

Środki przeciwdziałania radioelektronicznego powinny być stosowane w decydujących momentach działań bojowych, kompleksowo, w sposób zmasowany i nieoczekiwany dla przeciwnika, przede wszystkim na najważniejszych kierunkach działań jego środków napadu powietrznego. Przy tym powinno się uwzględnić ściśle ich współdziałanie z rozpoznaniem radiowym i wojskami radiotechnicznymi, zwłaszcza pod kątem wykluczenia ewentualnych zakłóceń własnych środków radioelektronicznych.

Reasumując należy podkreślić, że obrona powietrzna kraju zorganizowana według jednolitego zamiaru powinna być w stałej gotowości bojowej, aby bez istotnych zmian swej struktury była w stanie odeprzeć pierwsze zmasowane i zaskakujące uderzenie sił powietrznych nieprzyjaciela, zapewniając w ten sposób działalność państwa, mobilizację i rozwinięcie sił zbrojnych.

3. Niektóre podstawowe zasady prowadzenia działań bojowych przez wojska OPK

Wcześniej była mowa o tym, że wojska OPK nie organizują i nie przeprowadzają samodzielnych operacji, bowiem istnieje tutaj zasadnicza trudność określenia czasu ich trwania. Niemniej jednak działania bojowe wojsk OPK posiadają pewne wspólne cechy z operacjami innych rodzajów sił zbrojnych. Wynika to z tego, że działania bojowe wojsk OPK podporządkowane są niektórym ogólnym prawidłowościom współczesnej walki. Biorąc w nich przede wszystkim udział duże ilości wojsk, wyposażonych w różnorodny sprzęt bojowy.

W równej mierze cechuje je zdecydowany charakter działań, wysoka dynamiczność, aktywność i manewrowość oraz duże zużycie środków materiałowych. Są to więc cechy, które zbliżają działania bojowe wojsk OPK do operacji prowadzonych przez inne rodzaje sił zbrojnych. W wyniku takich porównań zrodziło się nie tak dawno pojęcie "operacja przeciwlotnicza". Z tym pojęciem można spotkać się w piśmiennictwie wojskowym, gdzie pod pojęciem "operacja przeciwlotnicza" rozumie się zespół obietvch jedna myśla przewodnią walk i bitew jednego lub kilku związków operacyjnych wojsk OPK, mających na celu zniszczenie nieprzyjaciela powietrznego i udaremnienie jego operacji lotniczej. Ostatnie materiały naukowe Akademii OPK Związku Radzieckiego wskazują na rezygnację z pojęcia "operacja przeciwlotnicza" i zastępują je pojęciem "działania operacyjne wojsk OPK". Wydaje się, że o takim ustawieniu problemu zdecydowały współczesne środki napadu powietrznego, a głównie broń raketowo-jądrowa. Jeśli w przeszłości do wykonania zadań o charakterze operacyjnym trzeba było przygotować i przeprowadzać operację lotniczą /stosowanie konwencjonalnych środków rażenia/ z udziałem dużych sił lotnictwa, to obecnie zadanie to można wykonać przy pomocy kilku, a nawet jednego uderzenia jądrowego o odpowiedniej sile wybuchu. Dlatego też obecnie dąży się do całkowitego rozgromienia nieprzyjaciela powietrznego, czyli zniszczenia nie tylko celów grupowych, lecz również pojedynczych samolotów i rakiet. Prasa zachodnia formułuje to następująco: "W dobrej obecnej skuteczność działań wojsk obrony powietrznej powinna dochodzić do 100%, w przeciwnym bowiem wypadku nie spełnią one swego podstawowego zadania" /The Aeroplane Nr 12 December 1958 r./.

57

Skoro w warunkach stosowania broni jądrowej zadania o charakterze operacyjnym, a nawet strategicznym, mają być wykonane niewielką liczbą samolotów i rakiet, co umożliwia nieprzyjacielowi prowadzenie działań w sposób ciągły - to staje się rzeczą oczywistą, że "operacja" wojsk OPK powinna również mieć charakter działań ciągłych. Tym chyba należy tłumaczyć zmianę pojęcia "operacja przeciwlotnicza" na pojęcie "działania operacyjne wojsk OPK"^{x/}, jako bardziej dostosowane do współczesnych warunków wojny jądrowej.

Mając jednak na uwadze poglądy państw bloku NATO, które wyraźnie wskazują na konieczność wykonywania zmasowanych nalotów środków napadu powietrznego na szerokim lub wąskim froncie, a czas ich trwania ma wynosić do kilku godzin - obrona powietrzna kraju powinna być w pełni przygotowana do odparcia takich nalotów. Odpiertanie zmasowanego nalotu środków napadu powietrznego będzie niewątpliwie najtrudniejszą i najpoważniejszą "akcją" w działaniach wojsk OPK. Wydaje się, że taką "akcją" można potraktować jako "operację" wojsk OPK, która powinna być uwzględniona wcześniej w planach operacyjnych. Treścią takiej "operacji" byłoby przeprowadzenie jednej wielkiej bitwy, na którą składałyby się szereg objętych jedną myślą przewodnią, jednocześnie lub kolejno prowadzonych walk w celu odparcia zmasowanego nalotu środków napadu powietrznego nieprzyjaciela na określony rejon.

Do cech charakterystycznych działań wojsk OPK przy odpiertaniu zmasowanego nalotu środków napadu powietrznego

x/ W naszym piśmiennictwie wojskowym został przyjęty termin "działania bojowe", którym autor posługuje się w tekście.

należy zaliczyć zdecydowany charakter celu działań - rozbi-
cie nieprzyjaciela powietrznego, dynamiczny przebieg walk i
bitew, niezwykle gwałtowne i szybkie zmiany sytuacji, prowa-
dzenie działań bojowych bez względu na porę doby i warun-
ki atmosferyczne oraz przy silnych zakłóceniach pracy urzą-
dzeń radioelektronicznych.

Osiągnięcie przez wojska OPK zdecydowanego celu
- rozbić nieprzyjaciela powietrznego - możliwe jest wów-
czas, gdy działania ich będzie cechować wysoka aktywność
i manewrowość. Choć wojska OPK wykonują zadania
obronne: osłona zawczasu określonych kierunków, rejonów i
obiektów, to jednak charakter ich działań powinna cechować
aktywność, bezwzględne dążenie do niszczenia głównych sił
nieprzyjaciela powietrznego, w celu zerwania jego operacji.

Zasada aktywności i inicjatywy jest w istocie rzeczą
wyrazem obiektywnie działającego prawa w zakresie roli na-
tarcia i obrony we współczesnej wojnie. Sztuka wojenna na-
szego obozu stwierdza, że tylko działania zaczepne pozwa-
lają górować inicjatywą nad przeciwnikiem. Dlatego też dzia-
łania bojowe wojsk OPK, chociaż charakter ich jest obronny,
to jednak planuje się je i prowadzi zaczepnie. Z chwilą otrzy-
mania pierwszej, nawet niepełnej informacji o przeciwniku po-
wietrznym, należy go poszukiwać i niszczyć, niezależnie na-
wet od tego, czy w danej chwili stosunek sił jest korzystny
dla wojsk OPK. W toku działań dowódcy związków operacyj-
nych OPK powinni zapewnić podwładnym maksymalnie sprzy-
jające warunki prowadzenia działań bojowych i uczynić wszy-
stko, by pozbawić przeciwnika powietrznego możliwości wy-
konania zamierzonych zadań.

Dynamiczny przebieg walk uwarunkowany jest niezwy-
kie dużą prędkością lotu środków napadu i obrony oraz ich

59

zdolnością stosowania różnych form manewru /pionowego, zmianą kierunku i prędkości lotu/. O powodzeniu walki decydują często nie tylko minuty, ale sekundy i ułamki sekund, zwłaszcza przy przechwytywaniu rakiet w locie. Dynamiczny przebieg walk i stosowanie broni jądrowej powoduje gwałtowne zmiany w sytuacji, mogą w bardzo krótkim czasie zmieniać się stosunki sił strony atakującej i broniącej się oraz cały przebieg działań. Dążąc do pokonania obrony powietrznej przy najmniejszych stratach własnych nieprzyjacieli w szerokim zakresie będzie stosował silne zakłócenia radioelektroniczne i w maksymalnym stopniu będzie wykorzystywał trudne warunki atmosferyczne i noc.

Podstawowym elementem teorii sztuki operacyjnej wojsk OPK jest niewątpliwie wykrycie i zbadanie obiektywnych prawidłowości przygotowania i prowadzenia działań bojowych oraz wypracowania metod praktycznego wykorzystania potencjalnych możliwości bojowych rodzajów wojsk obrony powietrznej w różnych warunkach sytuacji. Przygotowanie działań bojowych w wojskach OPK obejmuje szereg przedsięwzięć, mających na celu stworzenie właściwego ugrupowania wojsk i zaplanowania ich działań bojowych w celu odparcia każdego możliwego wariantu zmasowanych nalotów środków napadu powietrznego nieprzyjaciela. Do bardzo ważnych przedsięwzięć zalicza się również organizację dowodzenia, współdziałania i wszechstronnego zabezpieczenia. Myśl przewodnia działań bojowych wojsk OPK wynika z ogólnych strategicznych planów prowadzenia wojny i zawarta jest w jednolitym planie obrony powietrznej całego terytorium kraju lub koalicji państw.

Do podstawowych zasad prowadzenia działań bojowych przez wojska OPK zalicza się: skupienie wysiłków obrony

60

przeciwko głównym zgrupowaniom nieprzyjaciela powietrznego, szerokie zastosowanie manewru wojskami, ciągłość oddziaływania na nieprzyjaciela, ścisłe współdziałanie sił i środków w ramach związku operacyjnego i z sąsiadami, wszechstronne zabezpieczenie działań wojsk /szczególną uwagę należy zwrócić na uzyskanie zaskoczenia/.

Skupienie wysiłku obrony powietrznej przeciwko głównym siłom /nalotom zmasowanym/ nieprzyjaciela powietrznego osiada się przez właściwe ugrupowanie wojsk, odpowiednie zmasowanie sił na najbardziej prawdopodobnych kierunkach nalotów oraz szerokie stosowanie manewru wojskami. Główne siły nieprzyjaciela powinny być niszczone na zewnętrznych rubieżach obrony powietrznej. Do wykonania szybko manewru siłami najlepiej nadaje się lotnictwo myśliwskie, które posiada największe możliwości przenoszenia swego wysiłku na duże odległości w bardzo krótkim czasie.

Konieczność szerokiego stosowania manewru wojskami jest podyktowana tym, że nieprzyjaciel powietrzny dysponuje inicjatywą w wyborze czasu i obiektów uderzenia. Trudno więc broniącemu określić zawczasu, z dużym prawdopodobieństwem, główne kierunki jego działań. Z drugiej zaś strony, obrona powietrzna nie dysponuje tak dużą liczbą sił, i środków, by w równej mierze stworzyć silną obronę na wszystkich możliwych kierunkach działań nieprzyjaciela. Dlatego też wojska OPK w swych działaniach bojowych powinny na szeroką skalę stosować manewr operacyjny i przegrupowania.

Manewr stosuje się również w celu wyprowadzenia wojsk OPK spod uderzenia środków napadu powietrznego nieprzyjaciela i odtworzenia naruszonego systemu obrony.

61

Manewr wojsk OPK uzależniony jest od charakteru nalotów nieprzyjaciela i stosowanych przez niego sposobów pokonywania obrony powietrznej. Może być on wykonywany z głębi kraju do rejonów nadgranicznych /nadmorskich/ lub od strony skrzydeł, w wypadku nalotów nieprzyjaciela na wąskim froncie.

W odróżnieniu od manewru, który zazwyczaj wykonuje się bezpośrednio w toku walki, mogą być stosowane przegrupowania wojsk w celu stworzenia najdogodniejszego ugrupowania i dostosowania go do zmienionej sytuacji i myśli przewodniej działań bojowych.

Ciągłość oddziaływania na nieprzyjaciela powietrznego na całej trasie jego lotu zapewnia się przez głębokie urzutowanie wojsk, szerokie stosowanie manewru siłami i środkami, szybkie odtwarzanie gotowości bojowej oraz ścisłe współdziałanie pomiędzy rodzajami wojsk i sąsiednimi związkami taktyczno-operacyjnymi OPK.

Do podstawowych przedsięwzięć zabezpieczenia działań bojowych wojsk OPK zalicza się: rozpoznanie nieprzyjaciela powietrznego, maskowanie wojsk i zaopatrzenie materiałowo-techniczne.

Rozpoznanie nieprzyjaciela powietrznego powinno zapewnić wykrycie we właściwym czasie przygotowanie i moment rozpoczęcia zmasowanego uderzenia z powietrza oraz ustalenie składu, ugrupowania i przypuszczalnego charakteru działań nieprzyjaciela powietrznego. Posiadanie tego rodzaju informacji umożliwi wojskom OPK planowo rozpocząć walkę z nieprzyjacielem oraz prowadzić ją w sposób zorganizowany i celowy.

Dane o nieprzyjacielu powietrznym wojska OPK otrzymują głównie ^{za} przy pomocy ^{gł} własnych środków radiolokacyjnych.

Jednak dane systemu radiolokacyjnego nie zawsze będą wystarczające, zwłaszcza ze względu na ograniczony zasięg stacji radiolokacyjnych. Dlatego też dodatkowym źródłem rozpoznania nieprzyjaciela powietrznego powinny być dane rozpoznania radiowego i lotniczego. System OPK naszego kraju jest w istocie rzeczą systemem przyfrontowym. Dlatego też bardzo ważne znaczenie ma tutaj korzystanie z informacji o sytuacji powietrznej systemu OPL wojsk operacyjnych.

W celu zapewnienia zorganizowanego i planowego przebiegu walki z nieprzyjacielem powietrznym wojska OPK powinny wcześniej uzyskać dane o przypuszczalnym zamiarze jego działań. Tego rodzaju dane wojska OPK mogą otrzymać z wywiadu agenturalnego lub z przestuchania lotników, straconych samolotów nieprzyjaciela.

Przez umiejętne stosowanie maskowania operacyjnego w toku prowadzenia działań zapewnia się wysoką żywotność systemu dowodzenia OPK i możliwość wykorzystania czynnika zaskoczenia. Należy dążyć, ażeby w toku zwalczania nalotów lotnictwa przeciwnika nie demaskować faktycznego ugrupowania sił i środków, zwłaszcza artylerii rakietowej OP i stanowisk dowodzenia. Dlatego też w tym czasie, gdy przeciwnik nie prowadzi intensywnych działań bojowych, a w głównej mierze wykonuje loty rozpoznawcze należy ograniczyć pracę środków radiotechnicznych, a zwalczanie celów powietrznych realizować tymi środkami, które już brały udział w walce. W tym czasie należy w maksymalnym stopniu uruchamiać pracę pozornych stanowisk dowodzenia i radiolokacyjnych posterunków naprowadzania. Są to sprzyjające warunki wprowadzania przeciwnika w błąd, co do faktycznego ugrupowania sił i środków OPK.

Zadaniem materiałowo-technicznego zabezpieczenia działań bojowych wojsk OPK będzie przede wszystkim ciągłe zaopatrywanie wszystkich rodzajów wojsk w paliwo, amunicję i rakiety. Do tego celu może być szeroko wykorzystany transport powietrzny, przede wszystkim śmigłowce. Zapasy środków materiałowych należy tworzyć i ugrupowywać odpowiednio do przyjętego ugrupowania operacyjnego wojsk, uwzględniając przy tym natężenie działań na poszczególnych kierunkach.

III. ROLA SZTUKI OPERACYJNEJ W ZAKRESIE BUDOWY SYSTEMU OPK

Sztuka operacyjna wojsk OPK zajmuje się zagadnieniami o charakterze problemowym, systematycznie uwzględnia warunki bieżącego okresu, a wyniki swojej pracy naukowo-badawczej sprawdza w praktyce, które w ostatecznym rachunku stają się praktycznymi wskazówkami /zaleceniami/ dla wojsk w zakresie organizacji i prowadzenia działań bojowych. Analizując problemy dotyczące roli sztuki operacyjnej wojsk OPK w zakresie budowy systemu obrony powietrznej kraju należy pamiętać, że znajduje się ona na nowym etapie swojego rozwoju. Nowy etap rozwoju sztuki operacyjnej wojsk OPK związany jest z dalszym rozwojem środków napadu i obrony, zwłaszcza broni raketowo-jądrowej i środków automatyzacji procesu dowodzenia. Na bazie nowych zjawisk w postępie nauki i techniki są opracowywane i wprowadzane do wojsk OPK naukowe metody badań operacyjnych w zakresie organizacji i prowadzenia działań bojowych. W ramach sztuki operacyjnej wojsk OPK przeprowadza się studium optymalnego wykorzystania lotnictwa myśliwskiego, wojsk raketowych i artylerii OPK oraz wojsk radiotechnicznych.

62

W oparciu o nową bazę techniczną wypracowuje się metody współdziałania rodzajów wojsk z uwzględnieniem jakościowo nowych możliwości wprowadzanego do uzbrojenia nowego sprzętu, który oddaje do dyspozycji operatorów technika.

Wypracowane przez sztukę operacyjną nowe zasady organizacji i prowadzenia działań bojowych uwzględnione są przy rozbudowie i doskonaleniu systemu OPK, a także przyjmują one formę regulaminów i instrukcji dla wojsk. Zalecenia sztuki operacyjnej wojsk OPK są uwzględnione również przy opracowywaniu nowych wzorów uzbrojenia i wyposażenia technicznego wojsk.

Zgodnie z marksistowską tezą o decydującej roli człowieka w każdej wojnie, sztuka operacyjna dużo uwagi poświęca metodom szkolenia i przygotowania kadr. Należy tutaj pamiętać, że rozum ludzki zawsze będzie mądrzejszy od najlepszej maszyny elektronicznej, bowiem mózg elektroniczny jest produktem człowieka, a nie odwrotnie.

Wszystkie nowe zasady wypracowane przez sztukę operacyjną stawiają coraz większe wymagania przed organami dowodzenia związków taktycznych i operacyjnych wojsk OPK w zakresie metod ich pracy zarówno podczas przygotowania, jak i w toku prowadzenia działań bojowych. Zadaniem sztabów związków taktycznych i operacyjnych w warunkach współczesnej wojny jest szybkie zaplanowanie działań bojowych, zabezpieczenie na czas postawienia zadania bojowego podwładnym i stworzenia im warunków do jego realizacji.

W wyniku burzliwego rozwoju środków napadu i obrony w ostatnich latach powstał problem organizacji jednolitych systemów obrony powietrznej koalicji państw.

65

Sztuka wojenna i teoretyczna myśl wojskowa naszego obozu widzi konieczność rozwiązania problemów jednolitej struktury obrony powietrznej w ramach państw Układu Warszawskiego. Za takim rozwiązaniem przemawia wspólnota interesów i celów politycznych naszych krajów, posiadanie ścisłej więzi przyjaźielskiej i łączności ekonomicznej w ramach RWPG. Ponadto geograficzne położenie państw Układu Warszawskiego stwarza dogodne warunki dla organizacji jednolitej obrony powietrznej.

ZAKOŃCZENIE

W zakończeniu należy stwierdzić, że sztuka operacyjna wojsk OPK jest młodą dziedziną nauk i sztuki wojennej. Jako składowa część sztuki wojennej jest ona podporządkowana strategii. Strategia stawia przed sztuką operacyjną wojsk OPK zadania i określa ogólne zasady organizacji obrony powietrznej w skali całego kraju, ustala niezbędny skład sił i środków oraz kierunki ich rozwoju w ramach całego wojska, uwzględniając przy tym możliwości ekonomiczne i gospodarcze państwa.

Sztuka operacyjna wojsk OPK wywiera wpływ na taktykę działań oddziałów i związków obrony powietrznej, określa dla nich ogólne cele i wyniki, które powinny być osiągnięte w toku walki ze środkami napadu powietrznego.

Sztuka operacyjna wojsk OPK, jako teoria traktująca o zasadach organizacji działań bojowych na szczeblu związków operacyjnych, nie może być widziana jako zbiór niezmiennych praw i zasad. Należy widzieć ją w ciągłym rozwoju dialektycznym, w połączeniu z rozwojem środków napadu i obrony. Skromna liczba opracowań w dziedzinie sztuki operacyjnej wojsk OPK nie pozwala jeszcze na pełne wy-

66

ciągnięcie uzasadnionych wniosków związanych z całokształtem budowy systemu obrony powietrznej kraju. Burzliwy rozwój nowych wzorów środków obrony powietrznej, zwłaszcza rakiet oraz elektronicznych urządzeń automatyzujących proces dowodzenia stawia obecnie sztukę operacyjną wojsk OPK w obliczu szeregu bardzo poważnych zadań. Powstała tutaj konieczność jeszcze głębszego i wszechstronniejszego zbadania prawidłowości działań bojowych wojsk OPK i wytyczenia kierunków ich dalszego rozwoju i zastosowania.

Stosując w swych badaniach dotychczasowych dorobek wielu gałęzi nauki sztuka operacyjna wojsk OPK zdobywa sobie coraz trwalsze naukowe podstawy w nauce i sztuce wojennej. Znaczenie teorii sztuki operacyjnej w warunkach wprowadzenia automatyzacji do procesu dowodzenia wojskami OPK jeszcze bardziej wzrasta, zwłaszcza w zakresie wypracowywania struktury systemu stanowisk dowodzenia i organizacji sztabów.

W świetle możliwości współczesnych środków napadu powietrzno-kosmicznego powstała konieczność organizacji obrony powietrzno-kosmicznej w ramach koalicji państw. Aby taka obrona mogła spełnić pokładane w niej nadzieje powinna być zorganizowana według jednolitego zamiaru, z uwzględnieniem ogólnego planu prowadzenia wojny przez koalicję. Przy tym należy uwzględnić jednolitość uzbrojenia i systemu dowodzenia. Dowodzenie wojskami OPK koalicji powinno być jednolite i scentralizowane w celu zespolenia ich wysiłku w toku działań bojowych w interesie wykonania wspólnego zadania.

Na zakończenie należy stwierdzić, że zadaniem sztuki operacyjnej wojsk OPK jest rozwiązywanie różnorodnych zagadnień /problemów/ obrony powietrznej zarówno w intere-

64
sie dowództw związków operacyjnych OPK, jak i w interesie państwa /koalicji/.

Zał. nr 1 - Ogólna klasyfikacja przedmiotów wojskowych.

Zał. nr 2 - Rozkład i narastanie wysiłku obrony powietrznej.

Opracował:

płk doc dr. Jan UCHAŃSKI

Wydrukowano w 30 egz.

Egz.nr 1-30 Bibl. Tajna

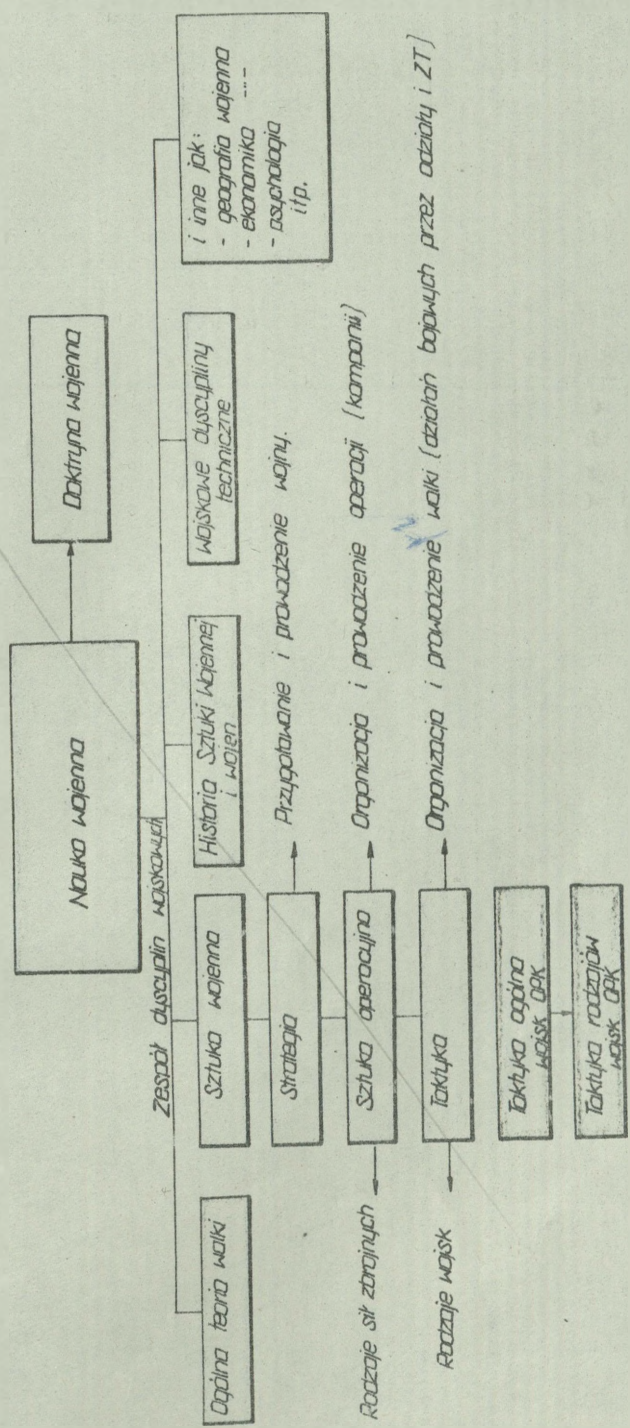
Wyk.: płk Uchański

Druk: PK, dn. 5.10.71 r.

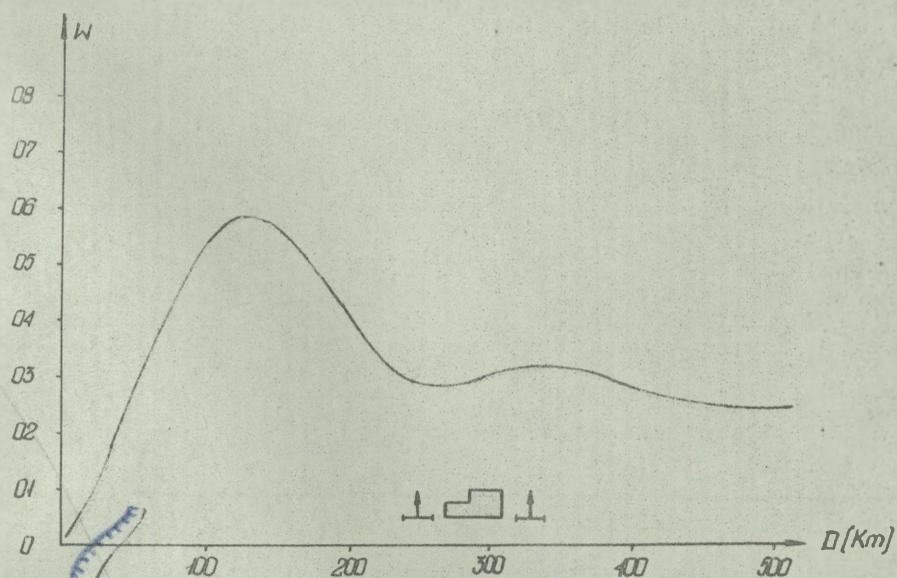
Nr ks. 01506/02657/WW.

Kor. H.W.

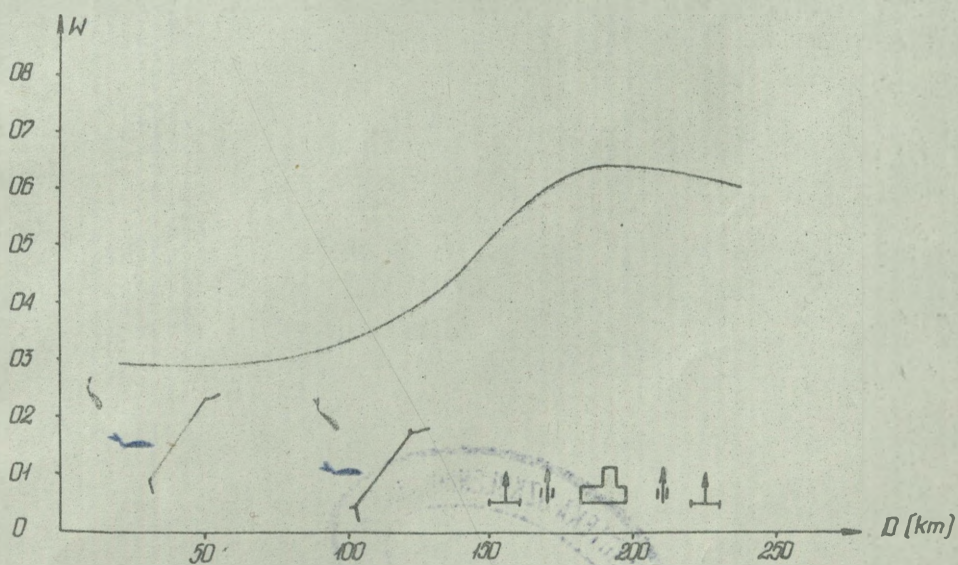
OGÓLNA KLASYFIKACJA PRZEDMIOTÓW (DYSCYPLIN) WOJSKOWYCH

Rys. Nr. 1

Rozkład wysiłku obrony powietrznej obszaru (kierunku)

Narastanie wysiłku obrony powietrznej na korzyść bronionego obiektu.

